

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS**

ASTA DACYTĖ

**TABAKO GAMINIŲ ŽENKLINIMO POLITIKOS
ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

**Vadovas -
doc. dr. V. Dumbliauskas**

VILNIUS, 2014

TURINYS

ĮVADAS.....	4
SANTRAUKOS	7
1. TABAKO KONTROLĖS POLITIKA	8
1.1. Tabako daroma žala sveikatai	8
1.2. Tabako kontrolės politika ir įgyvendinimas.....	11
1.3. Dokumentai, apimantys tabako gaminių suvartojimo mažinimo politiką	13
1.3.1. Tabako kontrolės pagrindų konvencija	13
1.3.2. PSO strategija „Sveikata visiems XXI a.“	13
1.3.3. Tabako gaminių direktyva	14
2. TABAKO KONTROLĖS POLITIKA LIETUVOJE.....	16
2.1. Tabako kontrolės politikos sistema.....	16
2.1.1. Tabako kontrolės įstatymas.....	16
2.1.2. Lietuvos sveikatos programa	16
2.1.3. Valstybės tabako kontrolės programa	17
2.2. Tabako gaminių kontrabandos svarba.....	17
2.2.1. Tuščių pakelių tyrimas	19
2.2.2. Akcizų didinimas	20
3. TABAKO GAMINIŲ ŽENKLINIMO POLITIKA	22
3.1. Tabako gaminių ženklintas	22
3.1.1. Standartizuota pakuotė.....	24
3.1.2. Tabako gamintojų pasipriešinimas.....	26
3.2. Tarptautinė tabako gaminių ženklinto politika	27
3.3. Tabako gaminių ženklintas Lietuvoje	41
4. TABAKO GAMINIŲ ŽENKLINIMO EMPIRINIS KOKYBINIS TYRIMAS	43
IŠVADOS	55
REKOMENDACIJOS	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS	58
ANOTACIJA	63
SANTRAUKA	64
SUMMARY	66
PRIEDAI.....	68

IVADAS

Temos aktualumas ir naujumas

Visų pirma reiktų išskirti rūkymą kaip aktualų reiškinį visame pasaulyje. Tabako vartojimas yra viena rimčiausių visuomenės sveikatos problemų. Tabakas nužudo maždaug 6 milijonus žmonių ir sukelia kiekvienais metais daugiau nei pusę trilijono dolerių ekonominę žalą.¹ Rūkymas yra svarbiausia priešlaikinės mirties priežastis Europos sąjungoje. Skaičiuojama apie 700 000 mirčių per metus. Maždaug 50% rūkalių miršta per anksti (vidutiniškai 14 metų anksčiau). Nepaisant didelės pažangos pastaraisiais metais, rūkančiųjų skaičius Europos Sąjungoje yra vis dar didelis - apie 28% visų gyventojų ir 29% jaunų europiečių 15-24 amžiaus.² Siekdamas spręsti šią problemą, Europos Sąjunga ir jos valstybės narės ėmėsi įvairių tabako kontrolės priemonės, susijusias su teisės aktais, rekomendacijų ir informacijos kampanijomis forma.

Sveikatos priežiūros sritis yra nuolat politinių institucijų ir politikų akiratyje, nes visuomenė ir jos narių sveikata – tai ne tik medicininė ir socialinė, bet ekonominė ir politinė problema. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) Tabako pagrindų kontrolės konvencija – pirmasis tarptautinis dokumentas, nustatantis visoms šalims bendrus minimalius tabako kontrolės politikos reikalavimus, reglamentuojančius tabako gaminių paklausos, pasiūlos mažinimą ir laisvos nuo tabako aplinkos kūrimą.³ Lietuva šią konvenciją ratifikavo 2004 m. Pastarąjį dešimtmetį Lietuva, perimdama ES šalių patirtį mažinant rūkymą pradėjo vykdyti visapusišką tabako kontrolės politiką, apimančią priemones, leidžiančias tiesioginiais ir netiesioginiais būdais skatinti rūkančiuosius mesti rūkyti. Tai sistemingas tabako gaminių kainų didinimas, tabako reklamos ir rėmimo draudimas, rūkymo ribojimas viešose vietose. Šios priemonės yra išbandytos atskirose šalyse ir patvirtintos kaip veiksmingos mažinant rūkymo paplitimą.⁴ Pastarieji autoriai 2007m. atliko tabako kontrolės priemonių taikymo ES šalyse analizę, kuri parodė, kad Lietuva įgyvendina ne visas veiksmingas tabako kontrolės priemones ir tarp trisdešimties šalių užima dvidešimt pirmą vietą. Vis dar neskiriama pakankamai dėmesio socialinei reklamai, tabako gaminiai išlieka palyginti pigūs, nepakankamai griežta kontrabandos kontrolė, tabako gaminių ženklavimas nesugriežtintas. Taigi

---

¹ WHO report on the global tobacco epidemic,

<http://www.who.int/iris/bitstream/10665/85380/1/9789241505871_eng.pdf> [žiūrėta 2012-09-25]

²European Commission's Directorate for public health and risk assessment,

<http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy/index_en.htm> [žiūrėta 2012-09-26]

³ Tabako pagrindų konvencija. Oficialus PSO puslapis, < <http://www.who.int/fctc/about/en/> > [žiūrėta 2012-11-02]

⁴ Joossens L, Raw M. The Tobacco Control Scale: a new scale to measure country activity. Tobacco Control. 2006;15:247-253.

problema būtų galima įvardinti kaip tabako gaminių prieinamumo ir netiesioginės reklamos mažinimas.

Kadangi problema yra opi ir žiniasklaidoje ir diskusijose susilaukia ir pritariamojo ir neigiamo požiūrio į pokyčius, tai tabako gaminių ženklavimo klausimas iškeliamas ir sisteminėje ir institucinėje darbotvarkėje. Pirmoji šalis pasaulyje pradėjusi taikyti vaizdines įspėjančias tabako gaminių etiketes buvo Kanada (2001m.). Šiuo metu pasaulyje yra 41 šalis, kuriuose galioja arba įsigalios reikalavimai naudoti vaizdinius įspėjimus apie tabako daromą žalą sveikatai.⁵ Lietuvos respublikos seime buvo svarstomas Tabako kontrolės įstatymo pakeitimo projektas dėl baltos spalvos tabako gaminių įpakavimo įteisinimo. Jei pakuotės būtų standartinės, be subtilaus, aki patraukiančio dizaino, jei atsirastų vienodas baltas pakelis su unifikuoto šrifto užrašais, tuomet cigaretės būtų gaminamos tik tiems, kurie rūko. Baltas tabako gaminių pakelis panaikintų netiesioginę reklamą.⁶ Nepaisant visų pasiekimų, Lietuvoje vis dar nėra taikomos bendrosios tabako produktų pakuotės ar vaizdiniai įspėjimai, kurie yra privalomos kitose pasaulio šalyse.

Tabako vartojimo problemos negalima išspręsti vien medicinos ar visuomenės sveikatos priemonėmis. Problema yra visuminio pobūdžio ir priklauso sveikatos socialinės plėtros sričiai.⁷ Kompleksinis, intensyvus, tęstinis psichologinių rūkymo profilaktikos priemonių taikymas, koncentruojantis į respublikinio masto programas, gali efektyviai sumažinti rūkymo paplitimą.⁸

Tyrimo problema:

Ar tabako gaminių ženklavimo politika padeda mažinti vartojimo paplitimą?

Tyrimo objektas:

Tabako gaminių ženklavimo politikos įvertinimas.

Darbo tikslas:

Išanalizuoti tabako gaminių ženklavimo politikos įgyvendinimą Lietuvoje ir kitose šalyse.

Darbo uždaviniai:

⁵ International status report. Cigarette package health warnings. Canadian Cancer Society, 2010, <http://tobaccofreecenter.org/files/pdfs/en/WL_status_report_en.pdf> [žiūrėta 2013-02-10]

⁶ Seimo nario G.Navaičio 2010-03-20 pranešimas,

<http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=618&p_k=1&p_d=96665> [žiūrėta 2013-02-11]

⁷ Jurgėnas A. ir kt. Sveikatos socialinė plėtra. Vilnius, 2007. Sveikatos mokslai 2008(5).p.15

⁸ Goštautas A. ir kt. Moksleivių rūkymo profilaktikos efektyvumas kauno rajone 2002-2005 metais. Visuomenės sveikata, 2006. Nr.3(34).p.24

1. Išanalizuoti tabako vartojimo paplitimą ir kontrolės politiką, atsižvelgiant į priimtus tarptautinius politinius sprendimus.
2. Įvertinti tabako kontrolės politiką ir įgyvendinimą Lietuvoje, siekiant mažinti tabako vartojimo paplitimą.
3. Išnagrinėti tabako gaminių ženklavimo politiką, remiantis tarptautine šalių patirtimi.
4. Išanalizuoti ekspertų pateiktą nuomone, tabako gaminių ženklavimo politikos įgyvendinimo Lietuvoje tema.

Tyrimo metodika:

- Mokslinė literatūros analizė, siekiant išsiaiškinti tabako gaminių ženklavimo politiką ir įgyvendinimą.
- Tabako gaminių ženklavimo reglamentuojančių dokumentų analizė.
- Statistinė duomenų analizė, siekiant įvertinti rūkymo paplitimo kaitą.
- Loginis – analitinis metodas, kuriuo siekiama, respondentų išsakytas mintis susieti su literatūra.
- Sisteminės analizė, siekiant sistemiškai išanalizuoti tyrimo objektą plačiame kontekste.
- Interviu metodas, siekiant įvertinti tabako gaminių ženklavimo politikos pasiekimus.

Darbo struktūra

Visas darbas susideda iš keturių dalių. Pirmoje dalyje išskiriama tabako kontrolės politika aptariant tabako daromą žalą sveikatai, rūkymo paplitimą visuomenėje ir nagrinėjami dokumentai, turintys globalią reikšmę tabako kontrolės politikos formavimui ir įgyvendinimui. Antroje dalyje nagrinėjama tabako gaminių kontrolės politika Lietuvoje. Šioje dalyje pabrėžiama tabako kontrolės politikos sistema, išskiriant svarbiausias vyriausybės programas ir įstatymus, kontrabandos svarbą šalies ekonomikai bei akcizų didinimą. Trečioje dalyje kalbama apie tabako gaminių ženklavimo svarbą, aptariami ženklavimo būdai Lietuvoje ir kitose šalyse, išsakoma gamintojų pozicija. Ketvirtoje dalyje pateikiamas kokybinis tyrimo metodika, analizė ir apibendrinimas. Darbas užbaigiamas pateikiant išvadas ir rekomendacijas, kaip būtų galima tobulinti tabako gaminių ženklavimo politiką Lietuvoje.

SANTRAUKOS

EU – Europos Sąjunga

LR – Lietuvos Respublika

LSMU - Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

MA - Medicinos akademija

PSO – Pasaulio Sveikatos Organizacija

VSF -Visuomenės sveikatos fakultetas

VU – Vilniaus Universitetas

WHO – World Health Organisation (Pasaulinė Sveikatos Organizacija)

Igr. – Pirma ekspertų grupė

II gr. – Antra ekspertų grupė

1. TABAKO KONTROLĖS POLITIKA

Šioje dalyje išskiriama tabako kontrolės politika aptariant tabako daromą žalą sveikatai, rūkymo paplitimą visuomenėje ir nagrinėjami dokumentai, turintys globalią reikšmę tabako kontrolės politikos formavimui ir įgyvendinimui.

1.1. Tabako daroma žala sveikatai

Tabako rūkymas yra pripažintas kaip viena svarbiausių sergamumo ir priešlaikinio mirtingumo priežasčių.⁹ Prognozuojama, jog mirčių skaičius dėl tabako vartojimo laikotarpyje nuo 2005 iki 2020 metų išaugs 2 kartus, apytiksliai nuo 5 mln. iki 10 mln. per metus.¹⁰ Remiantis pastarųjų metų duomenimis už 21 proc. piktybinių susirgimų atsakingas rūkymas¹¹. Cigarečių ir kitų tabako gaminių dūmai gali sukelti plaučių bei kai kurių kitų organų vėžį. Epidemiologinių tyrimų duomenimis rūkančiųjų rizika susirgti vėžiu yra apie 10 kartų didesnė nei nerūkančiųjų.¹² Pusė pradėjusių rūkyti paauglystėje ir neatsisakiusių šio žalingo įpročio, mirs nuo rūkymo sukeltų ligų. Ketvirtadalis rūkančiųjų mirs, sulaukę vidutinio amžiaus, ir jų gyvenimo trukmė bus 20-25 trumpesnė nei nerūkančiųjų. Kiti mirs vyresniame amžiuje. Jų gyvenimo trukmė sumažės 7-8 m., palyginti su nerūkančiais.¹³ Lietuvoje kasmet diagnozuojama per 16 tūkst. naujų piktybinių navikų atvejų, o nuo jų kasmet miršta daugiau kaip 8 tūkst. gyventojų.¹⁴ Rūkymas vienas iš pagrindinių veiksnių piktybinių navikų atsiradimui. Daugeliu epidemiologinių tyrimų duomenimis, rūkančiųjų rizika susirgti plaučių vėžiu yra 10 kartų didesnė nei nerūkančiųjų. Surūkančiųjų 10 cigarečių per dieną sergamumas yra 55/100 tūkst., o 40 cigarečių per dieną – per 300/100 tūkst. atvejų. Plaučių vėžio rizikai įtakos turi surūkytų cigarečių skaičius, rūkymo trukmė bei amžius, kada pradėta rūkyti, rūkymo pobūdis, cigarečių rūšis, dervų kiekis ir kt. Kancerogeninį tabako gaminių poveikį sąlygoja cheminiai junginiai ir kancerogenai. Kancerogeniniai veiksniai gali

---

⁹ Frieden TR, Bloomberg MR. How to prevent 100 million deaths from tobacco. *The Lancet*. 2007;369:1758-1761

¹⁰ Mackay J et al. *The Tobacco Atlas*. Geneva: Second Edition. World Health Organization. 2006

¹¹ Danaei G. Et al. Comparative Risk Assessment Collaborating Group. Causes of cancer in the world: comparative risk assessment of nine behavioural and environmental risk factors. *Lancet* 2005;366:1784-1793.

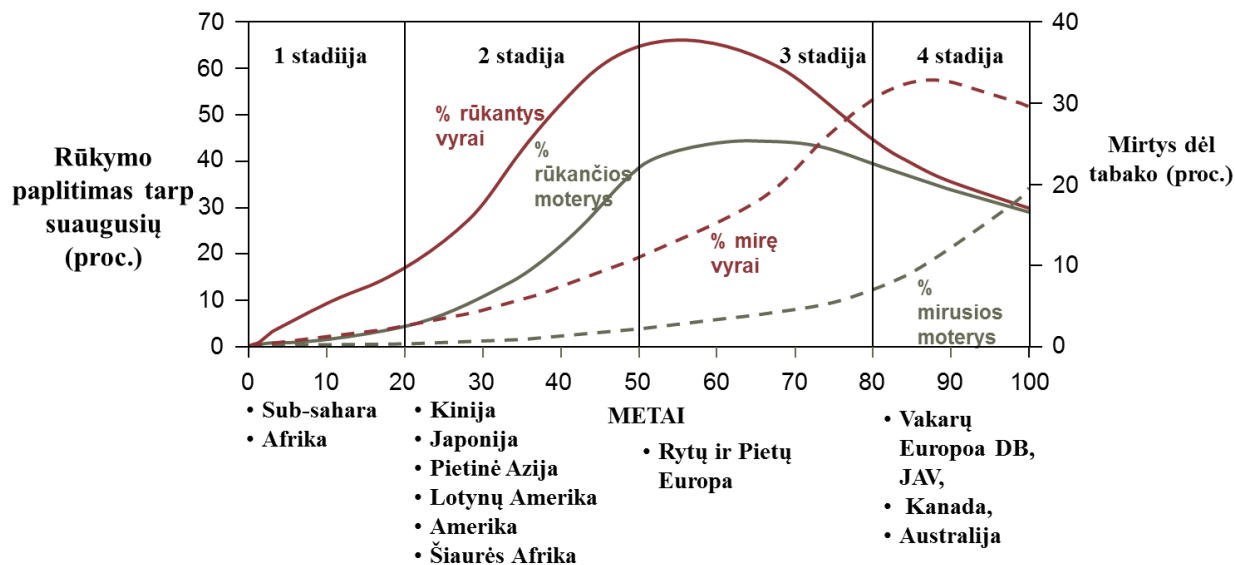
¹² Uleckienė S. ir kt. Dažniausi vėžio lokalizacijų rizikos veiksniai. *Medicina(Kaunas)* 2008 – 44(12).p.18

¹³ Veryga. A. ir kt. Tabako kontrolė ir pagalba metantiems rūkyti. *Mokomoji knyga*. Kaunas, 2008. p 35

¹⁴ Pagrindiniai onkologinės pagalbos rezultatai Lietuvoje, Vilnius: VU onkologijos institutas, 2006.

sukelti piktybinių navikų transformacija, dėl to vėliau formuojasi vėžys¹⁵. Todėl daugiau dėmesio būtina skirti piktybinių navikų profilaktikai.

Šioje diagramoje pateikiamas mirtingumo pasiskirstymas tarp suaugusių asmenų įvairiose šalyse dėl tabako sukeltamų ligų.

1. pav. Mirtingumas dėl tabako sukeltamų ligų.

Šaltinis:¹⁶

Lietuvoje mirtingumo nuo piktybinių navikų rodikliai kasmet auga – nuo 223,9 (2001 m.) iki 246,2 (2008 m.) 100 000 gyventojų, tuo tarpu Europos Sąjungos valstybėse stabiliai mažėja. Nuo šios ligos vyrai miršta dažniau nei moterys, kaimo gyventojai dažniau nei miestiečiai. Taip pat nesveika gyvensena didina kraujotakos sistemos ligų riziką. Šios ligos Lietuvoje sudaro daugiau kaip pusę visų mirties priežasčių, 20 proc. visų gydytų stacionaruose ligonių. Tai pagrindinė gyventojų mirties priežastis ir viena opiausių socialinių, ekonominių bei sveikatos priežiūros problemų Lietuvoje.¹⁷Suaugusių Lietuvos žmonių gyvenamos tyrimo duomenimis, 2008 m. rūkė 39 proc. vyrų ir 14 proc. moterų. Rūkančių moterų dalis išaugo nuo 6 proc. 1994 m. iki 16 proc. 2000 m. ir išliko panaši kitų tyrimų metu. Tarp vyrų rūkymo paplitimas didėjo iki 2000 m., vėliau ėmė mažėti. Rūkymo paplitimas buvo susijęs su išsilavinimu. Per tiriamąjį laikotarpį rūkančių aukštojo

15 Petro R. Influence of dose and duration of smoking on lung cancer rates. IARC Sci Publ 2006 ;74:23 – 33

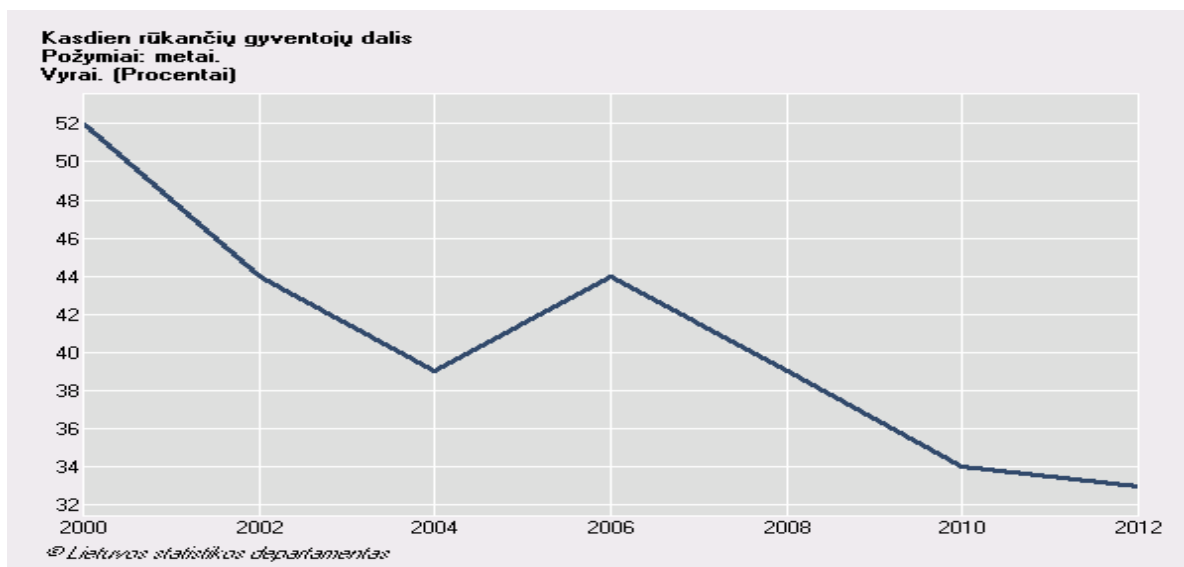
16 Buivydaite K. Rūkymo nutraukimo įtaka sergamumo ir mirtingumo mažinimui. Power Point pristatymas, <http://www.lcs.lt/LCS/agdk_ppt/II/6.ppt> [žiūrėta 2013-12-10]

17 LR Sveikatos apsaugos ministerija, Higienos institutas, Sveikatos informacijos centras. 2008 m. Lietuvos gyventojų sveikatos būklės ir sveikatos priežiūros įstaigų veiklos apžvalga. Vilnius, 2009.

išsilavinimo vyrų sumažėjo nuo 32 proc. iki 25 proc. 2008 m. rūkė du kartus daugiau nebaigto vidurinio nei aukštojo išsilavinimo vyrų.¹⁸

Higienos instituto Sveikatos informacijos centro duomenimis, Lietuvos gyventojų mirties priežasčių struktūra jau daugelį metų išlieka nepakitusi. 2012 m. didžiąją dalį visų mirties priežasčių sudarė trys pagrindinės mirties priežastys: kraujotakos sistemos ligos, piktybiniai navikai ir išorinės mirties priežastys. Nuo piktybinių navikų mirė 21,6 proc. vyrų ir 17,4 proc. moterų.¹⁹

Rūkymas turi didelę įtaką piktybinių navikų išsivystymui.

2 pav. Rūkančių vyrų skaičiaus kitimas nuo 2000 iki 2012m.

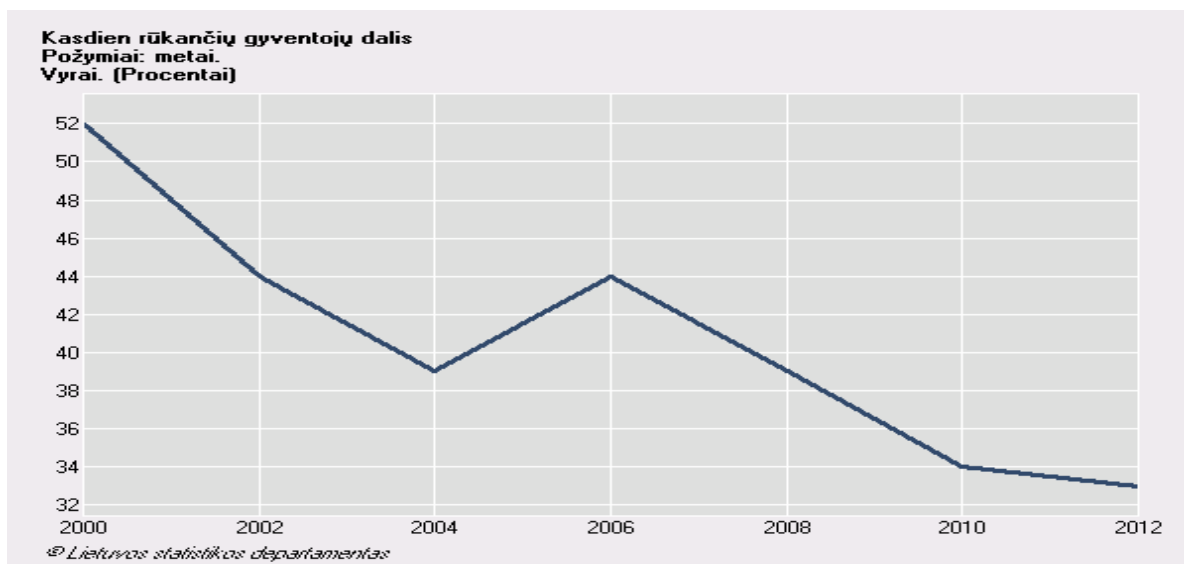
Šaltinis:²⁰

Statistikos departamento duomenimis nuo 2000 iki 2004m, rūkančių vyrų skaičius sumažėjo iki 38,5 proc. Nuo 2004m. iki 2006m. stebimas rūkančiųjų padidėjimas iki 44 proc. Nuo 2006m išskiriamas staigus kritimas ir nuo 2010m. iki 2012m. nežymus mažėjimas.

¹⁸ Grabauskas V ir kt. Suaugusių Lietuvos žmonių gyvenimo tyrimas, 2008

¹⁹ Statistikos departamento duomenų bazė, <<http://osp.stat.gov.lt/pranesimai-spaudai?articleId=1560221>> [žiūrėta 2013-02-12]

²⁰ Statistikos departamento duomenų bazė, <<http://osp.stat.gov.lt/pranesimai-spaudai?articleId=1560221>> [žiūrėta 2013-02-12]

1 pav. Rūkančių moterų skaičiaus kitimas nuo 2000 iki 2012m..

Šaltinis: ²¹

Nuo 2000m pastebimas staigus rūkančių moterų skaičiaus sumažėjimas, tačiau nuo 2002m. (priešingai nei vyrų) rūkančių moterų skaičius didėjo iki 2006m. Sumažėjimas stebimas 2008m. Rūkančiųjų skaičiaus kitimui įtakos turėjo tabako kontrolės politikos pokyčiai.

1.2. Tabako kontrolės politika ir įgyvendinimas

Pagrindinės tabako gaminių vartojimo mažinimo politikos priemonės apima:

- Tabako gaminių reglamentavimas ES rinkoje (pvz.: pakavimo, ženklavimo etiketėmis ir ingredientų),
- reklamos apribojimai tabako gaminiams,
- aplinkos be dūmų kūrimas,
- mokesstinės priemonės ir veikla prieš nelegalią prekybą,
- kampanijos kovos su rūkymu.

Daugelis tinkamai pagrįstų politinių sprendimų susiduria su sunkiais praktinio įgyvendinimo metu, kurie kyla arba dėl prasto įgyvendinimo, arba dėl pernelyg didelių pradinių lūkesčių.²² Kuo ilgesnė politikos įgyvendinimo grandis, tuo daugiau joje veikėjų, kuo mažiau ji

²¹ Statistikos departamento duomenų bazė, < <http://osp.stat.gov.lt/pranesimai-spaudai?articleId=1560221> > [žiūrėta 2013-02-12]

²² Pressman, J. L., Wildavsky, A. Op. cit. P xxIv.

pagrįsta ekonomine logika, kuo daugiau lūkesčių siejama su priimamu sprendimu, tuo didesnė nesėkmingo įgyvendinimo ir nusivylimų tikimybė.²³

Įrodymais pagrįsta visuomenės sveikata labai svarbi formuojant sveikatos politiką, rengiant ir įgyvendinant programas, vertinant jų efektyvumą. Šis procesas turi remtis moksliniais tyrimų rezultatais, jų pagrindu paremtomis strategijomis ir jų įgyvendinimo modeliais²⁴. Deja, sveikatos politikoje ir praktiškai priimant svarbius sprendimus dažnai remiamasi ne įrodomais pagrįstomis žiniomis, o trumpalaikiais poreikiais, kuriuos diktuoja įvairios interesų grupės.²⁵ Sveikatos politikai ir praktikai, priimdami sprendimus, dažniausiai susiduria su šiomis problemomis²⁶:

- Informacijos stoka (žmonės dažnai nežino, ko jie nežino, nors linkę manyti, kad žino).
- Interesų grupėmis (tam tikrų interesų turintys asmenys gali paveikti sprendimų priėmėjų nuomonę).
- Informacijos patikimumas (didžiausia kliūtis yra išsiaiškinti, kuris informacijos šaltinis yra patikimas, kuri mokslo naujiena yra gera. Dažnai politikai renkasi tuos šaltinius, kuriais pasitiki, o tai nėra pats geriausias variantas, nes pasitikėjimas nerodo informacijos patikimumo).
- Informacijos pertekliumi (Įstatymų kūrėjai neturi laiko vertinti visus mokslinius duomenis).
- Ideologija ir religija (kai kuriuose šalyse tai išstumia mokslą).
- Analitinėmis klaidomis.

Įrodomais pagrįsta visuomenės sveikatos politika turi būti grindžiama tuo, kaip rasti geriausią sprendimą sveikatos problemai išspręsti, kad būtų išvengta nepageidaujamų pasekmių ir nuostolių²⁷. Tyrimais nustatyta²⁸, kad didžiausia problema, su kuria susiduria visuomenės sveikatos politikai-laiko trūkumas, kai reikia rasti mokslinių įrodymų, juos įvertinti, išsiaiškinti ir įtraukti į sprendimų priėmimo procesą. Siekiant palengvinti mokslinių tyrimų integraciją į sprendimų priėmimo procesą,

²³ Parsons W. Viešojo politikos politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. p.415

²⁴ Goštautas A. Ir kt. Moksleivių rūkymo profilaktikos efektyvumas Kauno rajone 2002-2005 metais. Visuomenės sveikata 2006m. Nr.3(34).

²⁵ Uleckienė S. kt. Dažniausi vėžio lokalizacijų rizikos veiksniai. Medicina(Kaunas) 2008 – 44(12), p.19

²⁶ Joossens L, Raw M. The Tobacco Control Scale: a new scale to measure country activity. Tobacco Control. 2006;15:247-253

²⁷ Pagrindiniai onkologinės pagalbos rezultatai Lietuvoje, Vilnius: VU onkologijos institutas, 2006

²⁸ Mackay J. ir kiti, Tobacco atlas. Trečiasis leidimas, Atlanta. Amerikos vėžio asociacija, 2009,

<http://www.eurekalert.org/pub_releases/2009-08/acs-2eo082509.php> [žiūrėta 2012-11-17]

svarbu ieškoti būdų, kuriais visuomenės sveikatos sprendimų priėmėjai galėtų efektyviau panaudoti sistemines mokslinių tyrimų apžvalgas.²⁹

1.3. Dokumentai, apimantys tabako gaminių suvartojimo mažinimo politiką

1.3.1. Tabako kontrolės pagrindų konvencija

2003 m. Pasaulio sveikatos organizacijos tabako kontrolės pagrindų konvencija buvo priimta Ženevoje vykusioje 56-oje Pasaulio sveikatos asamblėjoje. Tai yra pirmoji pasaulyje tarptautinė visuomenės sveikatos sutartis. Ja siekiama apsaugoti dabarties ir ateities kartas nuo žalingų tabako vartojimo ir buvimo tabako dūmuose pasekmių sveikatai ir aplinkai, taip pat žalingų socialinių ir ekonominių padarinių, priimant įrodomais pagrįstą politiką ir teisiškai privalomus įpareigojimus.

Visame pasaulyje ji įsigaliojo 2005 m. Sutartį ratifikavo 172 šalys arba organizacijos, susitarusios įgyvendinti Sutartį. Lietuva Pasaulio sveikatos organizacijos tabako kontrolės pagrindų konvenciją ratifikavo. Europos komisija buvo viena iš pagrindinių šio dokumento rengėjų.

Tabako kontrolės pagrindų konvencijoje 11 straipsnyje nurodoma, jog ant tabako gaminių turi būti aiškūs įspėjimai dėl rūkymo žalos sveikatai (tekstiniai, paveikslėlio formos arba tekstiniai su paveikslėliais) turi sudaryti 50 proc. ir daugiau. Tabako gaminių pakuotės matomo ploto. Etiketėse draudžiama vartoti tokius žodžius kaip „nestiprus“ „švelnus“ arba „mažas dervų kiekis“. Suprasdama, kad žalingas tabako poveikis didėja, ES stengiasi sukliudyti žmonėms pradėti rūkyti, padėti rūkaliams mesti rūkyti, apsaugoti žmones nuo pasyvaus rūkymo ir apriboti tabako reklamą. Šiuo svarbiausiu rūkymo prevencijos politiką reglamentuojančiu teisės aktu siekiama, kad visame pasaulyje būtų vieningai imtasi priemonių, skirtų tabako vartojimo paplitimo ir žalos žmonių sveikatai mažinimui tarptautiniu mastu. Tik Australija nuo 2012-12-01 priėmė įstatymą, jog tabako gaminiai būtų parduodami standartizuotose pakuotėse.³⁰ Kitose šalyse vyksta diskusijos ar pasekti Australijos pavyzdžiu.

1.3.2. PSO strategija „Sveikata visiems XXI a.“

1998m. Pasaulio sveikatos bendrijos 51-ojoje Pasaulio sveikatos asamblėjoje buvo priimta Pasaulio Sveikatos Organizacijos (PSO) strategija „Sveikata visiems XXI amžiuje“. Pagrindinis tikslas – siekti, kad žmonių sveikatos būklė gerėtų. PSO valstybės narės dar kartą patvirtino savo įsipareigojimus, išdėstytus PSO konstitucijoje. Vienas iš strategijos tikslų išskirtas tabako

²⁹ Mikelaitytė R ir kt. Mokslinių tyrimų rezultatų panaudojimas formuojant visuomenės sveikatos politiką. Visuomenės sveikata 2009/3(46)

³⁰Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija.Dėmesio centre tabako gaminių ženklimas,<
<http://koalicija.org/serveris/failai/Tabako%20gam.zenklinimas.pdf> >[žiūrėta 2014-02-05]

sukeliamos žalos mažinimas. Nustatyta siekiamybė iki 2015m. visose šalyse sumažinti tabako vartojimą (vyresnių nei 15 metų tarpe iki 80 proc.). Šiame dokumente apibrėžtos nuostatos buvo perkeltos ne tik į Lietuvos sveikatos programos, bet ir į kitus Lietuvos sveikatos sistemos teisinius dokumentus.

1.3.3. Tabako gaminių direktyva

Svarbu apžvelgti 2001 m. Tabako gaminių direktyvą. Nagrinėjant direktyvą, pastebėta, jog joje taip pat nustatytas draudimas vartoti klaidinančius žodžius: „lengvos“, „švelnios“, „mažai dervų“. Paminėtina, jog gamintojai įsipareigoja informuoti valstybes nares apie naudojamas sudedamąsias dalis. Be to, draudžiamas kramtomasis tabakas ir nustatomo didžiausi cigaretėse naudojamų dervų, nikotino ir anglies monoksido kiekiai.³¹

Europos Sąjungos tabako kontrolės direktyva buvo perkelta į Lietuvos teisės aktus. Atsižvelgiant į dideles tabako gaminių prekybos apimtis ir skirtingus šalių nacionalinės teisės aktus, bendros ES masto taisyklės yra būtinos šiems produktams. Šios taisyklės užtikrina, kad visi vartotojai būtų vienodai apsaugoti visoje ES. 2012 m. gruodžio 19 d., Europos Komisija priėmė pasiūlymą persvarstyti Europos Sąjungos Tabako gaminių direktyvą (2001/37/EC).³²

Nauja Tabako produktų direktyva, reglamentuojančią tabako produktų gamybą, ženklimą ir pardavimą, Europos Parlamento buvo oficialiai patvirtintas 2014-02-26. Naujoji direktyva turėtų įsigalioti 2014 m. gegužės mėn. Dvejų metų perkėlimo laikotarpis, per kurį valstybės narės turi suderinti nacionalinius teisės aktus su persvarstyta direktyva, reiškia, kad dauguma naujų taisyklių bus pradėtos taikyti 2016 m. pirmąjį pusmetį. Tačiau direktyvoje taip pat numatytas pereinamasis laikotarpis visoms gaminių kategorijoms, kad gamintojai ir mažmenininkai spėtų parduoti turimas atsargas, jeigu užtikrinama atitiktis senajai direktyvai arba kitiems atitinkamiems teisės aktams. Kaip minėta, ketverių metų laipsniško gamybos nutraukimo laikotarpis numatytas visiems produktams, užimantiems daugiau nei 3 % ES rinkos dalies, pavyzdžiui, mėtinėms cigaretėms.³³

Siekiant mažinti jaunimo rūkymą bei rūkymo sukeliamų susirgimų apimtis, spręsti nelegalios prekybos problemą ir sureguliuoti tabako gaminių rinkodarą ir reklamą, ES inicijavo direktyvos peržiūrą. Anot sveikatos apsaugos ministro Vytenio Povilo Andriukaičio, susitarimas dėl tabako gaminių direktyvos, tai tik pradžia įgyvendinant Tarptautinės sveikatos organizacijos konvenciją dėl tabako kontrolės.³⁴

³¹ Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija. Tabako gaminių direktyva, < http://koalicija.org/index.php?option=com_content&task=view&id=102&Itemid=150> [žiūrėta 2014-02-01]

³² Directive 2001/37/EC of the European Parliament and of the Council

³³ Europos komisija, < http://ec.europa.eu/health/tobacco/products/index_lt.htm> [žiūrėta 2014-03-02]

³⁴ Lietuvos radijas. Ryto garsai. Radio laida 2014.02.10

Šios direktyvos tikslas – suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus, reglamentuojančius tabako gaminių sudedamąsias dalis, bei susijusias prievoles teikti pranešimus, įskaitant didžiausią leidžiamą dervų, nikotino ir anglies monoksido kiekį cigarečių išrūkose; tam tikrus tabako gaminių ženklavimo ir pakuočių aspektus, įskaitant įspėjimus apie grėsmę sveikatai, pateikiamus ant vienetinių tabako gaminių pakelių ir bet kokių išorinių pakuočių, taip pat atsekamumą ir saugumo elementus siekiant užtikrinti atitiktį šiai direktyvai; draudimą pateikti rinkai oraliniam vartojimui skirtą tabaką ir prievolę pranešti apie naujų kategorijų tabako gaminius.³⁵

Direktyvos įgyvendinimo gairių taikymą ES lygmeniu, valstybės narės turi remti privalomų vaizdinių įspėjimų ir paprastų standartinių pakuočių priėmimą visoje ES. Valstybės narės taip pat gali turėti įtakos procesui, t. y., jos gali patvirtinti vaizdinių įspėjimų priemones nacionaliniu lygmeniu. Taip būtų netiesiogiai palaikomas jų patvirtinimas ES lygmeniu. Galiausiai Prancūzija, Suomija, Belgija ir Jungtinė Karalystė jau išreiškė savo pritarimą paprastai standartinei pakuotei, o tai ES aiškiai parodo, kad tokios priemonės sulauks pritarimo, jei bus priimtos ES lygmeniu.³⁶

---

³⁵ Europos komisija, < http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-1005_lt.htm > [žiūrėta 2014-02-30]

³⁶ Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija. Dėmesio centre tabako gaminių ženklavimas, < <http://koalicija.org/serveris/TabakoGaminiuDirektyva/Tabako%20gaminiu%20zenklinimas%20ir%20pakuotes.pdf> > [žiūrėta 2014-02-15]

2. TABAKO KONTROLĖS POLITIKA LIETUVOJE

Šioje dalyje nagrinėjama tabako gaminių kontrolės politika Lietuvoje. Pabrėžiama tabako kontrolės politikos sistema, išskiriant svarbiausias vyriausybės programas ir įstatymus, kontrabandos svarbą šalies ekonomikai bei akcizų didinimą.

2.1. Tabako kontrolės politikos sistema

Šiame skyriuje pateikiama tabako kontrolės politikos sistemos svarbiausi dokumentai (vyriausybės programos, įstatymai), lėmę tabako kontrolės įgyvendinimą Lietuvoje.

Vykdam naują Europos sveikatos politiką Lietuvoje, įgyvendinant Pasaulinės sveikatos organizacijos (PSO) strategiją „Sveikata – 21“ bei Lietuvos nacionalinę sveikatos koncepciją ir Lietuvos sveikatos programą, sveikatos išsaugojimas, sveikos gyvensenos įtvirtinimas bei ligų profilaktika tampa prioritetinėmis šalies sveikatos politikos kryptimis. Visuomenės sveikatos specialistai ragina politikus spręsti aktualias visuomenės sveikatai problemas, siekti, kad būtų skatinama ir propaguojama sveika gyvensena šalyje.³⁷

2.1.1. Tabako kontrolės įstatymas

Lietuva viena pirmųjų Rytų Europoje 1995 metais priėmė Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas atitinkantį Tabako kontrolės įstatymą. Įstatyme pateikiami svarbiausi tabako kontrolės politikos principai. Įstatymas reglamentuoja su tabako auginimu, tabako gaminių gamyba, prekyba, laikymu, gabenimu, įvežimu, importu, reklama, vartojimu, įsigijimo ir (ar) vartojimo skatinimu bei rėmimu susijusius santykius ir nustato valstybės tabako kontrolės pagrindus Lietuvos Respublikoje. Šio Įstatymo nuostatomis siekiama mažinti Lietuvos Respublikoje tabako gaminių vartojimą, jų prieinamumą (ypač nepilnamečiams asmenims) ir dėl tabako gaminių vartojimo atsiradusius neigiamus padarinius gyventojų sveikatai ir ūkiui.³⁸

2.1.2. Lietuvos sveikatos programa

1998 m. buvo patvirtinta Lietuvos sveikatos programa. Ji baigė galioti 2010m.³⁹ Įgyvendinant Europos sveikatos politiką „Sveikata visiems XXI amžiuje“ bei Nacionalinėje sveikatos

³⁷ Lietuvos sveikatos programa / SAM, 1996. 43p

³⁸ Lietuvos Respublikos Tabako kontrolės įstatymas. 1995 m. gruodžio 20 d. Nr. I-1143; 2004 m. Nr. 117-5317

³⁹ Lietuvos sveikatos programa. Patvirtinta Lietuvos respublikos Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimu

konceptijoje išdėstyta ir Sveikatos sistemos įstatyme įteisintą aktyvios sveikatos politikos strategiją, keliama šie pagrindiniai Lietuvos sveikatos programos tikslai:

1. Gyventojų mirtingumo mažinimas ir vidutinės gyvenimo trukmės ilginimas. -Sveikatos santykių teisingumas.

2. Gyvenimo kokybės pagerinimas.

Tabako gaminių vartojimo paplitimo mažinimas priklauso gyvenimo kokybės pagerinimo sričiai. Nauja sveikatos programa bus aktyvi iki 2020m. Rengiant Lietuvos sveikatos programą iki 2020 m. teks atsižvelgti į šiame dokumente siūlomas nuostatas sveikatos sistemai vystyti.⁴⁰ Tačiau būtina pabrėžti, kad sveikatos priežiūros sistema lemia gana nedidelę dalį žmogaus sveikatos.

2.1.3. Valstybės tabako kontrolės programa

Šia programa siekiama įgyvendinti valstybės tabako kontrolės politikos principus, nurodytus Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo (Žin., 2003, Nr. 117-5317 (2003-12-17) 3 straipsnyje). Šios programos prioritetas – vaikai ir jaunimas, vienas svarbiausių tikslų – riboti prieinamumą prie tabako gaminių. Įgyvendinus šią programą, 10 procentų sumažėtų rūkančiųjų: mažiau asmenų pradėtų rūkyti, padaugėtų nustojusiųjų rūkyti, jaunimas pradėtų rūkyti 2–3 metais vėliau. Ši programa atitinka pagrindines Lietuvos nacionalinės sveikatos koncepcijos ir Pasaulio sveikatos organizacijos Europos tabako kontrolės strategijos nuostatas.⁴¹

2.2. Tabako gaminių kontrabandos svarba

Tabako vartojimas žaloja sveikatą, sukelia ligas, ankstyvas mirtis ir negalią, kelia pavojų sveikatai. Šiai problemai spręsti yra daug priemonių, iš kurių veiksmingiausia – įstatymų kontrolė. Viena iš kontrolės priemonių - Tabako paklausos mažinimas kaina ir mokesčiais.

Dėl šios priemonės efektyvumo nekyla abejonių net tabako pramonės atstovams. “Philip Morris International” metinėje ataskaitoje 2010 metais teigiama: “Turkijoje, visa cigarečių rinka smuko 13,2 proc., pirmiausiai dėl staigaus akcizo mokesčio padidėjimo 2010 m. sausio mėnesį. Ukrainoje, visa cigaretės rinka smuko 14,7 proc. sąlygoto staigaus akcizo mokesčio pakėlimo, dėl kurio pakilo ir tabako gaminių kainos 2009 ir 2010”.⁴²

⁴⁰ Jankauskienė D. Sveikatos politikos vertybės ir iššūkiai artimiausiam dešimtmetyje. Mokslo darbai., <https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/spv/archyvas/dwn.php?id=299709> [žiūrėta 2014-02-15]

⁴¹ Valstybinė tabako kontrolės programa, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=241547 [žiūrėta 2013-12-15]

⁴² LSMU MA VSF. Sveikatos tyrimų institutas, <<http://ismuni.lt/lt/struktura/medicinos-akademija/visuomenes-sveikatos-fakultetas/sveikatos-tyrimu-institutas/naujienos.html>> [žiūrėta 2014-02-22]

Politikai, ekonomistai, o ir pati tabako pramonė nepaliaujamai teigia, kad didėjantys akcizo mokesčiai sąlygos didesnę kontrabandą, nors nepateikiami jokie duomenys ar įrodymai, kurie patvirtintų tokius teiginius. Tačiau tokie pasvarstymai galėtų pasitarnauti kaip puiki galimybė sustipinti valstybės sienos apsaugą, skirti daugiau dėmesio sienos apsaugos ir muitinės pareigūnų darbo sąlygų gerinimui. Tuo pat metu būtina prisiminti Pasaulio Sveikatos Organizacijos Tabako kontrolės pagrindų konvenciją, kurios vienas iš protokolų, skirtas nelegalios tabako gaminių prekybos kontrolei, priimtas praėjusių metų gruodžio mėnesį, dar neratifikuotas Lietuvoje.

Šioje konvencijoje taip pat pripažįstama, kad kainos ir mokesčiai yra veiksminga bei svarbi tabako vartojimo įvairiuose gyventojų sluoksniuose, ypač tarp jaunimo, mažinimo priemonė. Konvencijoje teigiama, kad šalys patvirtina, kad įgyvendina „įstatymines, vykdomąsias, administracines ir kitokias priemones, užtikrinančias, kad visi tabako gaminių pakeliai ir pakuotės būtų paženklinėti taip, kad Šalims būtų lengviau nustatyti tabako gaminių kilmę ir kad jos, vadovaudamosi nacionaline teise ir atitinkamais dvišaliais bei daugiašaliais susitarimais, galėtų nustatyti, iš kur gaminiai pateko į neteisėtą prekybą, ir stebėti, pagrįsti dokumentais bei kontroliuoti tabako gaminių judėjimą ir teisinį statusą.“ Apie tabako gaminių žymėjimo ir atsekamumo sistemas kalbama ir naujojoje ES Tabako produktų direktyvoje.⁴³

Ženklimas labai svarbus padedant sukurti praktinį stebėjimo ir atsekimo režimą, kuri dar labiau apsaugotų platinimo sistemą bei padėtų kovoti su neteisėta prekyba. Privačių kompanijų, užsiimančių tokių sistemų diegimu, duomenimis, šalyse, įdiegusiose tokias atsekamumo sistemas, tabako akcizų surinkimas išauga keliasdešimt procentų. Tačiau labai svarbu užtikrinti, kad tokių sistemų duomenų valdytojas būtų ne patys tabako gamintojai, o valstybės institucijos.

Naujoje Europos Komisijos parengtoje Tabako produktų direktyvos redakcijoje, skatinama įgyvendinti visas galimas tabako gaminių ir žymėjimo priemones.⁴⁴

LSMU MA VSF Sveikatos tyrimų instituto vadovas ir Nacionalinės Tabako ir Alkoholio Kontrolės Koalicijos prezidentas teigia: „Būtent atsekamumo ir judėjimo stebėjimo priemonės galėtų ypač prisidėti prie tabako gaminių nelegalios prekybos mažinimo ne tik Lietuvos, bet ir globaliu mastu. Kadangi 10-30 proc. legaliai pagamintų cigarečių dingsta pakeliui iš tabako gamintojų iki galutinio pirkėjo ir už juos nėra sumokami mokesčiai, atsekamumas ir judėjimo stebėjimas, bei modernių sistemų diegimas jau leido tą padariusiose valstybėse sumažinti nelegalią prekybą tabako gaminiais, nes modernių sistemų pagalba visi duomenys realiu laiku yra

⁴³ LSMU MA VSF. Sveikatos tyrimų institutas, < <http://lsmuni.lt/lt/struktura/medicinos-akademija/visuomenes-sveikatos-fakultetas/sveikatos-tyrimu-institutas/naujienos.html> > [žiūrėta 2014-02-22]

⁴⁴ Vakarų Lietuvos medicinos portalas, < <http://www.vlmedicina.lt/2013/06/tabako-kontrabanda-padetu-suvaldyti-pazangios-zenklinimo-ir-atsekamumo-sistemas/> > [žiūrėta 2014-02-16]

perduodami tiesiai iš gamintojo į Finansų ministerijoje esantį serverį. Tokias sistemas ją gaminanti įmonė jau pristatinėjo kai kuriose ministerijose ir kitose valstybės institucijose”.⁴⁵

Politikos įgyvendinimo veiksmingumas – išankstinių lūkesčių pateisinimas arba iškeltų tikslų pasiekimo laipsnis. Įgyvendinimo veiksmingumas nagrinėjamas ir pagal tai, ar viešosios politikos naudos gavėjai (piliečiai ar atskiros visuomenės grupės) yra patenkinti viešosios politikos rezultatais. Būtina vertinti atsargiai, kadangi tam tikrų interesų grupių nepasitenkinimas nebūtinai reiškia, kad politikos įgyvendinimas nebuvo sėkmingas. Įgyvendinančių institucijų gebėjimas ir paskatos įgyvendinti politiką priklauso ir nuo interesų grupių (įgyvendinamosios politikos tiesiogiai ar netiesiogiai paliečiamų grupių) požiūrio – priešinimosi ar palaikymo, kuris keičiasi nuo to, kaip keičiasi išteklių pasiskirstymas, reikiamų elgsenos pokyčių, ir jų atitikimo grupių interesams ar dominuojančioms idėjoms, kurios dėl jų „teisingumo: gina interesų grupes”.⁴⁶

2.2.1. Tuščių pakelių tyrimas

Nelegali cigarečių rinka Lietuvoje siekia apie 29 proc. Tai reiškia 11 mln. Nesumokėtų akcizo ir pridėtinės vertės mokesčių į valstybės biudžetą. Dėl kiekvieno surūkomo kontrabandinių cigarečių pakelio į valstybės biudžetą nepatenka apie 6 Lt akcizo ir pridėtinės vertės mokesčių.

Cigarečių šešėlinės rinkos dydis rinkoje yra vertinamas tyrimų kompanijos „Nielsen“ atliekamų tuščių cigarečių pakelių tyrimo pagrindu. Lietuvoje atliktas tuščių cigarečių pakelių tyrimas atskleidžia didėjančią kontrabandinių rūkalų mastą. Kurį laiką mažėjusi, šiomet nelegali tabako gaminių rinka siekia daugiau kaip 35 procentus, praneša LRT radijas.

Atliekant tyrimą, 20-yje Lietuvos didžiųjų miestų iš viešose vietose esančių šiukšliadėžių buvo renkami tušti cigarečių pakeliai. Skaičiuojama, kuri dalis cigarečių pakelių priklauso nelegalių ar ne Lietuvoje pagamintų cigarečių kategorijai. Šis tyrimas atliekamas kas pusę metų, taip įvertinant šešėlinės cigarečių rinkos dinamiką. Pagrindiniai tyrimo ribotumai yra, jog į tyrimą nepatenka privačios erdvės, darbo vietos bei kaimiškos vietovės – tiriami tik miestai.

Daugiausiai kontrabandinių pakelių aptikta Marijampolėje – 62 proc., Tauragėje, Telšiuose ir Palangoje – per 40 proc. Šalies mastu nelegali tabako gaminių rinka, pagal tyrimo duomenis, siekia daugiau nei 35 procentus.

---

⁴⁵ LSMU MA VSF Sveikatos tyrimų institutas <http://lsmuni.lt/lt/struktura/medicinos-akademija/visuomenes-sveikatos-fakultetas/sveikatos-tyrimu-institutas/naujienos.html>

⁴⁶ Vilpišauskas R., Nakrošis V. Politikos įgyvendinimas lietuvoje ir europos sąjungos įtaka. Vilnius. p. 181

Skaičiuojama, kad dėl rūkalų kontrabandos į valstybės biudžetą negautų akcizų ir pridėtinės vertės mokesčio pajamų suma siekia 385 mln. litų, o tai prilygsta šių metų Klaipėdos miesto biudžetui.

Tuščių pakelių tyrimai atliekami 27 Europos Sąjungos šalyse. Pernai daugiausia nelegalių rūkalų pakelių aptikta Lietuvoje, Latvijoje ir Airijoje. Mažiausiai – Kipre, Slovakijoje ir Vengrijoje.⁴⁷

2.2.2. Akcizų didinimas

Lietuvos statistikos departamento duomenimis 2012 m. vienas šalies gyventojas suvartojo apie 45 pakelius, o vienas 15 metų ir vyresnis gyventojas suvartojo apie 53 legalių cigarečių pakelius. Nuo 2011 m., surūkytų legalių cigarečių kiekis truputį sumažėjo.

2012 m. cigarečių gamyba, palyginti su 2011 m., padidėjo 8,7 procento, jų importas išaugo 2,2 procento, o eksportas – 0,2 procento. Cigarečių kainų didėjimą lėmė nuo 2012 m. kovo 1 d. pradėtas taikyti didesnis akcizo tarifas.⁴⁸

Išskiriami du tabako akcizų didinimo laikotarpiai Lietuvoje:

- pirmas – 2002-2004 m., (akcizas išaugo augo apie 70 proc.);
- antras – 2007-2009 m., (akcizas išaugo 130 proc.);

Abiejuose laikotarpiuose galia išskirti cigarečių mažmeninių kainų augimą.⁴⁹

⁴⁷ Lietuvos laisvosios rinkos institutas „Lietuvos šešėlinė ekonomika“ Periodinis leidinys 2012m I pusmetis.

⁴⁸ Ekonomikos naujienos, < <http://www.ekonomika.lt/naujiena/mazejo-cigareciu-pardavimai-39925.html#ixzz2vBpWmuIc> > [žiūrėta 2014-01-13]

⁴⁹ Žukauskas V., LLRI tyrimas: nelegalių cigarečių vartojimas 2010 m. sudaro beveik pusę Lietuvos cigarečių rinkos, < http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5894 > [žiūrėta 2013-12-11]

		Legalių tabako gaminių suvartojimas, tenkantis vienam gyventojui cigaretės	Legalių tabako gaminių suvartojimas, tenkantis vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui cigaretės
Tabako gaminiai	2012	907	1065
	2011	915	1074
	2010	791	930
	2009	849	1000
	2008	1259	1486
	2007	1285	1525
	2006	1248	1490
	2005	1205	1449

Statistikos rodikliai patikslinti pagal gyventojų skaičių, perskaičiuotą remiantis LR 2011m. visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis.

4 pav. Legalių tabako gaminių suvartojimas

Šaltinis⁵⁰

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad akcizų didinimas sukėlė ryškių pokyčių tabako rinkoje. 2002-2004 m. mažėjo legalių cigarečių pardavimai, išaugo kontrabanda ir nelegali rinka. 2004 m. legalios ir nelegalios rinkos dalys tapo beveik lygios. 2005-2008 m. ekonomikai sparčiai augant, didėjant žmonių perkamajai galiai, nelegali rinka ėmė mažėti, didėjo legalių cigarečių pardavimai.

Teigtina, jog nuo 2008 m. nelegali rinka vėl ėmė plėstis, ypač didelis šios rinkos ir kontrabandos šuolis pastebėtas 2010 m., kai, smarkiai kritus legalių cigarečių pardavimui, nelegali rinka pasiekė 2004 m. lygį ir sudarė apie pusę visos cigarečių rinkos, t.y. apie 110 mln. cigarečių pakelių.⁵¹

⁵⁰ Ekonomika. Žurnalas, < <http://www.ekonomika.lt/naujiena/mazejo-cigareciu-pardavimai-39925.html#ixzz2vBpWmuIc> > [žiūrėta 2013-12-14]

⁵¹ Kuokštis V., Akcizų cigaretėms kėlimo padariniai, < <http://www.vtv.lt/naujienos/virtualios-visuomenes-komentarai/v.-kuokstis-akcizu-cigaretems-kelimo-padar-43.html> > [žiūrėta 2013-12-04]

3. TABAKO GAMINIŲ ŽENKLINIMO POLITIKA

3.1. Tabako gaminių ženklimas

Alkoholio ir tabako vartojimo problema pasiekė šalies aukščiausias įstatymų leidimo ir valdžios instancijas. Tai reiškia, kad šios problemos negalima išspręsti vien medicinos ar visuomenės sveikatos priemonėmis. Ją formuoja sveikatos priklausomybės nuo alkoholio ir rūkymo organizuojančių veiksnių visuma – specifinis socialinis saitas. Problema yra visuminio pobūdžio ir priklauso sveikatos socialinės plėtros sričiai.⁵² Tabako kontrolės pagrindų konvencijoje 11 straipsnyje nurodoma, jog ant tabako gaminių turi būti aiškūs įspėjimai dėl rūkymo žalos sveikatai (tekstiniai, paveikslėlio formos arba tekstiniai su paveikslėliais) turi sudaryti 50 proc ir daugiau tabako gaminių pakuotės matomo ploto. Etiketėse draudžiama vartoti tokius žodžius kaip „nestiprus“ „švelnus“ arba „mažas dervų kiekis“.⁵³ Suprasdama, kad žalingas tabako poveikis didėja, ES stengiasi sukliudyti žmonėms pradėti rūkyti, padėti rūkaliams mesti rūkyti, apsaugoti žmones nuo pasyvaus rūkymo ir apriboti tabako reklamą.⁵⁴ Šiuo svarbiausiu rūkymo prevencijos politiką reglamentuojančiu teisės aktu siekiama, kad visame pasaulyje būtų vieningai imtasi priemonių, skirtų tabako vartojimo paplitimo ir žalos žmonių sveikatai mažinimui tarptautiniu mastu.

Kaip teigiama Sambrooko ataskaitoje, įrodyta, kad pakeliai be spalvų, firmos įvaizdžio ir logotipų yra mažiau patrauklūs ir įdomūs, o tai didina galimybę informuoti vartotoją apie pavojų sveikatai.⁵⁵

---

⁵² Jurgėnas A. ir kiti. Sveikatos socialinė plėtra. Vilnius 2007m. Sveikatos mokslai 2008(5).

⁵³ Tobacco packaging and labeling. Technical guide. By D. Hammond Tobacco labeling and packaging toolkit: a guide to FCTC Article 11, 2009.

⁵⁴ Sveikatos apsauga Europos Sąjungoje http://ec.europa.eu/health-eu/my_lifestyle/tobacco/index_lt.htm [žiūrėta 2013-10-18]

⁵⁵ Sambrook Research International, *A review of the science base to support the development of health warnings for tobacco packages*, 2009 m. gegužė, p. 147–148.

Tabako gaminių ženklavimo analizė ir efektyvumas

Fizinio projektavimo komponentai	Žinutės turinys	Įgyvendinimas ir pristatymas
Pats efektyviausias tabako gaminių ženklavimas yra vaizdiniai išpėjimai ant pakuočių	Paveikslėliai, perteikiantys neigiamą poveikį sveikatai, naudojami sukelti baimingą emociją ir patraukti dėmesį	Standartizuota pakuotė šiuo metu egzistuoja tik Australijoje. Standartizuota pakuotė daro išpėjamuosius ženklus labiau pastebimus.
Etiketės turi dengti mažiausiai 50 proc. pakelio paviršiaus ir tekstas turi būti didelis ir matomas	Etiketės su informaciją apie metimą rūkyti yra pastebimos rūkalių.	Skirtingas etikečių turinys, išdėstymas ir nuotraukos gali užkirsti kelią žinutės etiketėse nepastebimumui.
Etiketės labiausiai pastebimos priekyje ir viršutinėje pakelio dalyje	Besikartojanti informacija suderinta su išpėjama -gąsdinančia žinute pagerina bendrą žinutės efektyvumą	Bendras žinučių rinkinys yra efektyvesnis negu pavienės žinutės
Didelis šifras ir tekstas, kuris kontrastuoja su fonu spalva pritraukia daugiau dėmesio ir yra lengviau skaitomas	Ekspertai rekomenduoja pratestuoti žinutes ir taip atrinkti tas, kurios pasiekia tikslinę auditoriją	Masinės žiniasklaidos kompanijos sustiprina išpėjamųjų užrašų žinutę

5pav. Išpėjamosios etiketės dizaino, turinio ir įgyvendinimo pagrindinės mintys

Šaltinis⁵⁶

Įrodyta, kad vienas tinkamiausių būdų didinti suvokimą apie tabako keliamą pavojų – patvirtinti didelius privalomus vaizdinius išpėjimus pakuočių priekinėje ir užpakalinėje pusėse. Jie

⁵⁶Institute for Global Tobacco Control, Health warning state of evidence, <
<http://www.globaltobaccocontrol.org/node/13935> > [žiūrėta 2013-10-18]

kur kas labiau patraukia dėmesį ir priverčia labiau susimąstyti nei vien tik tekstiniai įspėjimai.⁵⁷ Kanadoje vykdytas tyrimas parodė, kad vaizdiniai įspėjimai daro ypač didelę įtaką jaunimui: daugiau kaip 90 proc. jaunimo sutinka, kad grafiniai įspėjimai suteikė jiems svarbios informacijos apie tabako vartojimo poveikį sveikatai, kad jie yra tikslūs ir mažina rūkymo patrauklumą.^{58,59} Rūkančių paauglių nuomone, siūlomos ES vaizdinės etiketės yra veiksmingesnė rūkymo prevencijos priemonė lyginant su tekstiniais įspėjimais.⁶⁰ Taip pat esama duomenų, kad paveikslėliai abiejose pakuotės pusėse daro didesnę poveikį nei paveikslėlis tik vienoje pusėje. Būtent dėl to labai svarbu, kad dideli vaizdiniai įspėjimai būtų tiek priekinėje, tiek užpakalinėje pakuotės pusėse.

3.1.1. Standartizuota pakuotė

Bendro pakelio dizainas (kitai standartizuota pakuotė) neturi jokių reklamos ir komercinių ypatybių (nenaudojami logotipai, žymėjimas raidėmis ir kitos reklamos priemonės) ir yra standartizuotas (nustatyto dydžio ir spalvos šriftas).⁶¹ Bendrasis tabako produktų pakelis yra mažiau patrauklus ir jaunuoliams ir suaugusiems nei tradicinė pakuotė^{62,63}, gali sumažinti klaidingus vartotojų įsitikinimus, kuriuos skatina reklama ar tradicinės pakuotės, dera prie kitų priemonių, skirtų mažinti nelegalią tabako produktų prekybą ir neprištarauja tarptautiniams Europos ir nacionaliniams teisės aktams.⁶⁴ 2008m. lapkričio mėn. bendrąjį tabako produktų pakelį vienbalsiai rekomendavo daugiau kaip 160 PSO tabako kontrolės pagrindų konvencijos dalyvių kaip priemonę, užkertančią kelią reklamai panaudojant tabako pakelį ir stiprinančią ant pakelio teikiamą

⁵⁷ White V. and all. Do graphic health warning labels have an impact on adolescents' smoking related beliefs and behaviours? *Addiction* Abingdon, 2008.

⁵⁸ Tarptautinė sąjunga prieš tuberkuliozę ir plaučių ligas, *Tobacco Packaging and Labelling*, techninis žinynas, 2008, p. 8.

⁵⁹ Tabako poveikis sveikatai ir įspėjimai apie pavojų sveikatai ant cigarečių pakelių. Suaugusiųjų ir suaugusių rūkančiųjų tyrimas: 9 srauto tyrimai. Parengė „Environics Research Group“; 2005

⁶⁰ Vardavas I. Ir kt. Kafatos Adolescents perceived effectiveness of the proposed European graphic tobacco warning labels, *European Journal Of Public Health* (2009), 19 tomas, Nr. 2, p. 212–217.

⁶¹ *Tabacco packaging and labeling. Technical guide.* By D. Hammond *Tabacco labeling and packaging toolkit: a guide to FCTC Article 11*, 2009.

⁶² Hammond D, Dockrell M, Arnott D, Lee A, MCNeill A. Cigarette pack design perceptions of risk among UK adults and youth. *Eur J Public Health* 2009.

⁶³ Wakefield MA, Germain D, Durkin SJ. How does increasingly plainer cigarette packaging influence adult smokers. An experimental study. *Tob Control* 2008;17(6):416 - 21.

⁶⁴ Freeman B, Chapman S, Rimmer M. The case of plain packaging of tobacco products. *Addiction* 2008;103(4):580 – 90.

perspėjimų dėl sveikatos matomumą ir veiksmingumą⁶⁵. Pakelis yra rinkodaros elementas tiesioginiam ryšiui su vartotoju palaikyti. Cigarečių pakelis – vienintelis daiktas, kurį rūkantysis išsitraukia 20 kartų per dieną taip, kad pamatytų kiti⁶⁶. Norvegijoje atlikti tyrimai parodė, kad rūkaliai mano, jog cigarečių pakelio dizainas yra jų, kaip rūkalių, tapatybės dalis, cigarečių pakelį jie vertina kaip aksesuarą – kaip būdą išreikšti savo tapatybę ir asmeninį požiūrį.⁶⁷ Cigarečių pakelis tampa pagrindiniuprekės ženklo propagavimo elementu, ypač kai nėra kitų reklamos galimybių.⁶⁸ Kaip reklaminė priemonė pakelis patraukia pirkėjo dėmesį, perteikia prekės ženklą ir reklamuoja produktą.⁶⁹ Su vartotoju palaikomas tiesioginis ryšys ir juo naudojasi siekiant sustiprinti prekės ženklą, patenkinti skonio lūkesčius, maksimaliai sumažinti žalos sveikatai suvokimą, perteikti mintį apie tariamus įvairių prekės ženklų produktų rizikos skirtumus. Šis efektas sukuriamas naudojant tris pagrindinius elementus – pakelio spalvą, dizainą ir prekės ženklo aprašymą. Spalva dažniausiai siekiama daryti įtaką vartotojo suvokimui apie gaminio riziką sveikatai⁷⁰. Tyrimai parodė, kad vartotojams cigarečių stiprumas asocijuojasi su pakelio spalva: raudonos spalvos pakelyje produktai vertinami kaip stipresni nei mėlyname, aukso ar sidabro spalvos. Cigaretės baltos, šviesesnės spalvos pakeliuose suvokiamos kaip lengviausios.

Labai svarbus ir produkto dizainas ir išskiriamų medžiagų sąsajos. Filtro charakteristika ir išskiriamų medžiagų kiekis, kurį matuoja rūkymo mašinos, dažnai naudojasi norint parodyti, kad rizika sveikatai yra mažesnė. Taip daroma neatsižvelgiant nei į realią sveikatos riziką, nei į rūkančiojo elgesį. Kanadoje buvo nustatyta, kad 80 proc. rūkalių prekės ženkle esančią užuominą į „mažesnę kiekį“ sieja su mažesniais dervų kiekiais ir mažesne rizika sveikatai⁷¹.

Europos Sąjungoje draudžiami klaidingi apibūdinimai, kaip „lengvas“ ar „švelnus“, bet tokie terminai kaip „auksinis“, „natūralus“ yra vartojami ir teigia, kad cigaretės yra geresnės kokybės, sveikesnės, turinčios mažiau toksinų. Naujojoje Zelandijoje, Kanadoje, Jungtinėje Karalystėje

⁶⁵ WHO Framework Convention on Tobacco Control. Geneva; 2003

⁶⁶ Speech Notes of a Brown and Williamson Employee, < <http://legacy.library.ucsf.edu/tid/knn70f00>> [žiūrėta 2013-04-19]

⁶⁷ Scheffels J. A difference that makes a difference. *Tob Control* 2008;17(2):118 – 22.

⁶⁸ Roper S, Parker C. How the mighty have fallen: branded litter. *Journal of Marketing Management* 2006;22:473 – 487.

⁶⁹ Wakefield M, Morley C, Horan JK. The cigarette pack like an image: new evidence from tobacco industry documents. *Tob Control* 2006;11 Suppl.1:173 – 80.

⁷⁰ Pollay RW, Dewhirst T. The dark side of marketing seemingly „Light“ cigarettes: succesful images and failed fact. *Tob Control* 2008;11 Suppl.1: 118 – 31.

⁷¹ Hammond D. The Case for Plain Packaging: Labelling practices for tabaco smoke emissions. National Conference on tobacco health. Edmonton, Canada; 2007.

atlikti pirminiai eksperimentai siekiant nustatyti bendrojo pakelio veiksmingumą, tiek jaunų žmonių ir suaugusiųjų požiūriui, tiek elgesiui. Įvedus bendrąjį pakelį būtų galima padidinti sveikatos perspėjimų veiksmingumą, perspėjimų įsiminimą, bei suvokiamą jų patikimumą.^{72 73} Nustatyta, kad stiprinant bendrojo pakelio ypatumus (šriftas, fonas) gerokai sumažėja teigiamas pakelio suvokimas, teigiami lūkesčiai produkto atžvilgiu, tikimybė, kad produktas bus vartojamas.⁷⁴⁷⁵ Apklausos duomenimis, rūkantys žmonės teigia, kad žmonės, vartojančius cigaretes bendrojoje pakuotėje, jie vertintų kaip mažiau madingus ir stilingus, ne tokius jaunatviškus.⁷⁵ Britų tyrimai parodė, kad jauniems žmonėms bendrasis pakelis atrodo reikšmingai mažiau patrauklus ir cigaretės tokiam pakelyje rečiau taptų mėgstamiausia rūšimi, jeigu jie norėtų pradėti rūkyti.⁷⁶ Bendrojo ir tradicinio pakelio lyginamieji tyrimai parodė, kad ant bendrojo pakelio pateikti perspėjimai dėl žalos sveikatai labiau patraukia dėmesį ir sustiprina trumpų, tikslių perspėjimų įsiminimą. Minėti tyrimai rodo, kad svarbu yra atkreipti dėmesį į perspėjimus neblaškant dėmesio spalva, vaizdu arba žymomis. Bendrojo pakelio įdiegimas būtų tinkama priemonė siekiant sumažinti tabako gaminių vartojimą.

3.1.2. Tabako gamintojų pasipriešinimas

Vieno iš „Philip Morris“ vadovų teigimu: „Galutinė mūsų komunikacijos su rūkančiaisiais priemonė yra pats pakelis. Nesant kitų rinkodaros priemonių, mūsų pakuotės [...] yra vienintelis mūsų firmos ženklo esmės skelbimo būdas“.⁷⁶ Kadangi tabako gaminių reklama yra draudžiama, pakelis lieka vienintelė priemonė, kuria galima paveikti potencialų pirkėją. Įvedus vaizdinį ženklinimą, pagrindinis pirkėjo dėmesys būtų atkreipiamas nuo gamintojo sukurtos rinkodaros į tabako gaminių sukiamą žalą, o standartizuota pakuotė visiškai anuluotų pakelį, kaip rinkodaros priemonę. Taigi gamintojai labai stipriai priešinasi siūlomiems direktyvos patobulinimas.

Philip Morris International slapti dokumentai atskleidė tikruosius šio tarptautinio giganto ketinimus ES Tabako produktų direktyvos atžvilgiu. Dokumentai atskleidžia, kad siekiant kuo

⁷² Goldberg ME, Liefeld J, Madill J, Vredenburg H. The effect of plain packaging on response to health warnings. *Am J Public Health* 199;89(9):1434 – 5.

⁷³ Beede P, Lawson R. The effect of plain packages on the perception of cigarette health warnings. *Public Health* 1992;106(4):315 – 22.

⁷⁴ Hammond D, Dockrell M, Arnott D, Lee A, McNeill A. Cigarette pack design perceptions of risk among UK adults and youth. *Eur J Public Health* 2009.

⁷⁵ Wakefield MA, Germain D, Durkin SJ. How does increasingly plainer cigarette packaging influence adult smokers. An experimental study. *Tob Control* 2008;17(6):416 - 21.

⁷⁶ Hulit M. *Įmonių reikalų konferencija dėl rinkodaros problemų*, Manila, 1994 m. gegužės 27 d. „Philip Morris“. Bates Nr. 2504015017/5042, <http://legacy.library.ucsf.edu/tid/jga42e00..>

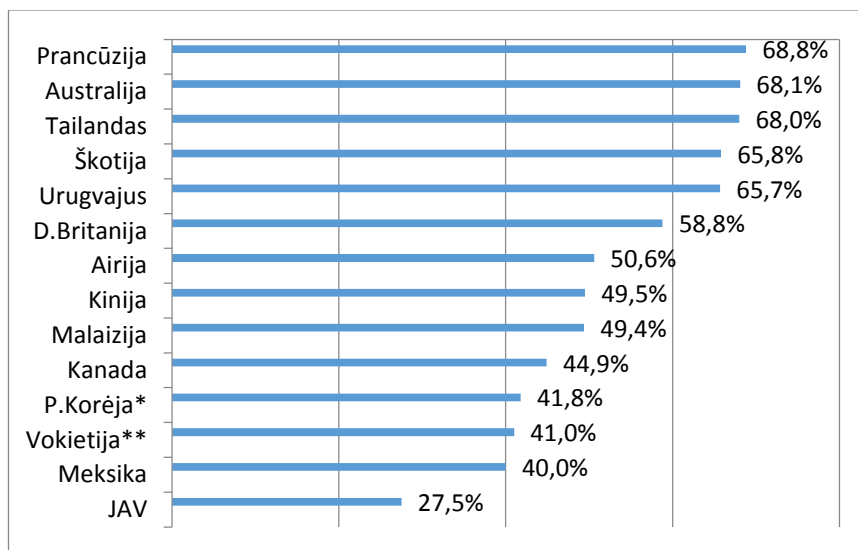
labiau susilpninti šį dokumentą, buvo pasamdyta ne tik 160 lobistų armija, bet ir nuolat renkami asmeniniai duomenys apie Europos Parlamento narius.⁷⁷

Europos spaudoje pasirodžius informacijai apie JAV tabako kompanijos pastangas išlaikyti savo rinką ir vartotojus bet kokia kaina, Europos politikai ir visuomenė ypatingai sunerimo. Kompanijos dokumentai atskleidžia, kad Philip Morris International pasamdyta lobistų armija ne tik analizavo direktyvos stabdymo galimybes, bet ir rinko asmeninius duomenis apie Europos parlamento narius, ieškojo galimybių jais manipuliuoti. Philip Morris International pristatymų skaidrėse jų samdomiems lobistams nurodomos strateginės veiklos kryptys ir taktika, kuri labai aiškiai rodo, kaip ši bendrovė siekia sužlugdyti visą Direktyvą. Pramonė neturėdama galimybės paveikti visų priemonių nusitaikė į kelias iš jų. Tarp naudojamų priemonių minimas Europos Komisijos narių spaudimas, trečiųjų asmenų išnaudojimas ir kt.

Taktikos rekomendacijose siūloma naudoti „nepakankamo mokslinio pagrindimo“, „ekonominio poveikio“, „nepakankamos teisinės bazės“ ir „nelegalios prekybos“ argumentus. Būtent šie argumentai buvo dažniausiai naudojami Lietuvoje.⁷⁸

3.2. Tarptautinė tabako gaminių ženklavimo politika

Tabako gaminių ženklavimas yra pastebimas ir svarbus daugelyje pasaulio šalių. Buvo atliktas tyrimas keturiolikoje pasaulio šalių, kaip dažnai rūkantys asmenys mėnesio bėgyje pastebi įspėjamuosius užrašus. Atsakymus „dažnai“ ir „labai dažnai“ pasirinko net 68,8 proc. respondentų iš Prancūzijos. Kitose šalyse nustatytas mažesnis įspėjamųjų užrašų pasirinkimo procentas.

*P. Korėjos duomenys nuo 2005m.

** Vokietijos duomenys nuo 2007m.

⁷⁷ Prancūzijos spaudoje kompanijos Philip Morris International pateikti faktai. <http://www.leparisien.fr/politique/lobby-du-tabac-choc-et-suspicion-chez-les-eurodeputes-23-09-2013-3162679.php> [žiūrėta 2014-01-12]

⁷⁸ Philip Morris International dokumentai atskleidžia pramonės planus, nukreiptus prieš Direktyvą. http://koalicija.org/serveris/failai/SKMBT_C22013092717370.pdf [žiūrėta 2014-02-03]

6 Pav. Procentas rūkančiųjų, kurie „dažnai“ ar „labai dažnai“ mėnesio bėgyje pastebėjo įspėjamuosius užrašus ant cigarečių pakelių (2006m.)

Šaltinis⁷⁹

Europos Sąjunga

2001m. Europos parlamento ir Tarybos svarstoma direktyva apie tabako gaminių ženklimą tapo įstatymu. Minimalūs reikalavimai – tekstiniai įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą ant tabako gaminių pakuočių. Europos Komisija parengė vaizdines ir teksto įspėjamąsias etiketes, kurios yra siūlomos Europos Sąjungos (ES) valstybės narėms naudoti ženklinant tabako gaminius.

Yra išskirta 42 skirtingi tabako gaminių vaizdinio ženklavimo paveikslėliai. Jų keitimosi dažnis nenustatytas. Taip pat daugelis ne Europos Sąjungos šalių yra priėmusios vaizdinį tabako gaminių ženklimą. Klaidinantys užrašai, tokie kaip „Lengvos“ ar „Švelnios“ daugumoje šalių yra draudžiami ant tabako gaminių pakuočių.

Dideli, įspėjamaisiais paveikslėliais ženklinti tabako gaminių pakeliai yra pagrindiniai tabako gaminių vartojimo mažinimo nacionalinės šalių strategijos komponentai. Studijos rodo, jog įspėjamosios etiketės, kuomet yra kombinuotas tekstinis ir vaizdinis ženklavimas bei didelis šriftas ir spalvų pateikimas yra efektyviausias būdas pateikti galimą tabako žalą sveikatai.⁸⁰

Šalys, tabako gaminius ženklinančios iliustruotais vaizdiniais įspėjimais:

Australija

Nuo 2006 m. kovo 1d. Australija įgyvendino savo dabartinę sveikatos įspėjamųjų užrašų politiką. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekyje ir 90% visų cigarečių pakuočių nugaros. 60% pakelio erdvės užėmė įspėjimai apie pavojų sveikatai.

Australija taip pat draudžia terminus "šviesa" ir "lengvas". Taip pat ant pakuotės privalo būti pranešimas apie išmetamuosius teršalus ir sudedamąsias tabako gaminio dalis.

2011 lapkričio mėn. Australija tapo pirmąja šalimi pasaulyje, įsivedusi standartizuotos pakuotės ženklimą. Nuo 2012 gruodžio 1d, visi tabako produktai Australijoje parduodami rudose pakuotėse, apipavidalinti tuo pačiu šriftu ir be įmonių logotipų. Didžioji dauguma australų (96 proc.

⁷⁹ The international tobacco control policy evaluation project, <http://www.itcproject.org/files/Report_Publications/National_Summary/itcfrance4pagesummaryenglish.pdf> [žiūrėta 2014-03-01]

⁸⁰ The Campaign for Tobacco-Free Kids is a leading force in the fight to reduce tobacco use. Website <http://global.tobaccofreekids.org/en> [žiūrėta 2014-02-01]

nerūkančiųjų ir 86 proc. rūkančiųjų) palaiko standartizuotos pakuotės ženklavimo reglamentavimą.⁸¹ Nustatyta, jog daugiau žmonių kreipėsi pagalbos mesti rūkyti. Be to rūkančiųjų manymu, cigaretės tapo blogesnės kokybės, nors gamintojai tvirtina, jog išlaikė tuos pačius gaminių standartus. Taigi galima teigti, jog pakuotė turi didelę įtaką, tabako gaminių vartojimo mažinimui.

Belgija

2007 Balandžio mėn. Belgija įgyvendino savo dabartinę sveikatos įspėjamųjų užrašų politiką, pradedant Europos Komisijos ženklavimo direktyvą. Įspėjimai dengia 48% priekinės ir 63% nugarinės cigarečių pakuotės plotą. Yra naudojama keturiolika skirtingų etikečių, įspėjančių apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Belgija taip pat draudžia terminus "švelnus" ir "lengvas". Belgija reikalauja esamą dervų, nikotino ir anglies monoksido kiekį pateikti ant pakuotės šoninės pusės.⁸²

Airija

Įspėjimų apie pavojų sveikatai, privalo padengti 32% priekinėje dalyje ir 45% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 38,5% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 2011 Gruodžio 21, Airijos vyriausybė paskelbė, kad bus naudojama keturiolika skirtingų etikečių, įspėjančių apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 2013 metais vasario 1 nutarta, jog įspėjimai ant pakuočių bus rašomi dvejomis kalbomis (anglų ir gėlų) ir vaizdiniai sveikatos įspėjimieji reikalavimai bus taikomi cigaretėms ir kitiems rūkytiems tabako gaminiams.⁸³

Naujoji Zelandija

Įspėjimų apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 90% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 60% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Visi įspėjimai ant pakuočių yra rašomi dvejomis kalbomis - anglų ir maori. Du rinkiniai po septynias iliustracijas yra keičiami kas 12 mėnesių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".⁸⁴

Rumunija

2008-07-01 Rumunija įgyvendino savo dabartinę sveikatos įspėjamųjų užrašų politiką. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 43% priekinės dalies ir 53% pakuotės kitoje

⁸¹ Tabako gaminių ženklavimas Australijoje, The international tobacco control policy evaluation project, <http://www.itcproject.org/files/Report_Publications/National_Summary/itcfrance4pagessummaryenglish.pdf> [žiūrėta 2014-01-25]

⁸² Tabako gaminių ženklavimas Belgijoje, <<http://www.tobaccolabels.ca/healthwarningsinfo/legislation/>> [žiūrėta 2013-11-28]

⁸³ Tabako gaminių ženklavimas Airijoje, <<http://www.tobacco.org/tagged/ireland>> [žiūrėta 2013-11-28]

⁸⁴ Tabako gaminių ženklavimas Naujojoje Zelandijoje, <<http://www.tobaccolabels.ca/countries/new-zealand/>> [žiūrėta 2013-11-28]

pusėje. Apskritai, 48% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Keturiolika skirtingų iliustracijų paeiliui yra keičiamos. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas". Reikalaujama esamą dervų, nikotino ir anglies monoksido kieki pateikti ant pakuotės šoninės pusės.⁸⁵

Argentina

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 50% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Įstatymas reglamentuoja, jog naujos iliustracijos turi papildyti kiekvienais ar kas antrais metais. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".⁸⁶

Bahreinas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Įspėjimieji užrašai turi būti pateikti Arabų (priekinėje pakelio dalyje) ir Anglų kalba (nugarinėje pakelio dalyje). Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant tabako gaminių pakuočių. Dvi skirtingos iliustracijos įspėja apie kalijanos tabako daromą žalą sveikatai. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".⁸⁷

Bolivija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2011m.

Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Septynios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant tabako gaminių pakuočių.⁸⁸

Brazilija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir pakeitimų pateikimas 2002m, 2004m, 2009m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 100% priekinės ar galinės pakuotės pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 2016m. bus padengta 30% priekinės pakuotės dalies ir 65 % pakelio erdvės užims

⁸⁵ Tabako gaminių ženklavimas Rumunijoje, < <http://www.tobaccolabels.ca/countries/romania/> > [žiūrėta 2013-11-28]

⁸⁶ Tabako gaminių ženklavimas Argentinoje, < <http://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/Argentina/summary> > [žiūrėta 2013-11-28]

⁸⁷ Tabako gaminių ženklavimas Bahreine, < <http://www.tobaccolabels.ca/healthwarningsinfo/legislation/> > [žiūrėta 2013-11-28]

⁸⁸ Tabako gaminių ženklavimas Bolivijoje, < <http://www.tobaccolabels.ca/countries/bolivia/> > [žiūrėta 2013-11-28]

įspėjimai. Nuo 2002 iki 2004m buvo naudojamos devynios iliustracijos. Dešimt naujų iliustracijų pasirodė 2004m. Dar dešimt naujų iliustracijų pasirodė 2009. Visas iliustracijas yra reikalaujama naudoti besikeičiančia tvarka. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".⁸⁹

Brunėjaus Darusalamas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2008m., 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 75% priekinės dalies ir 75% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 75% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas pakuotės šonuose pateikiamas Anglų kalba, o likusioje dalyje tekstas Malajų kalba. Septynios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Įstatymas reglamentuoja, jog naujas iliustracijų rinkinys būtų pristatytas kas antrais metais. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".⁹⁰

Burkina Faso

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 60% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 60% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 60% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas turi būti pateiktas Prancūzų ar kita pagrindine nacionaline kalba. Įspėjimų etikečių kiekis neapibrėžtas. Įstatymas reglamentuoja, jog naujos iliustracijos turi papildyti kas antrais metais. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".⁹¹

Kanada

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymas 2001m., 2012m. Kanada buvo pirmoji šalis įsivedusi vaizdinį tabako gaminių ženklavimą. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 75% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 75% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 75% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Vienoje pusėje įspėjimieji užrašai turi būti pateikti Anglų, kitoje – Prancūzų kalbomis, dvejomis nacionalinėmis Kanadoje pripažintomis kalbomis. Įspėjamosios etiketės taip pat turi būti ir pakelio viduje. Šešiolika skirtingų įspėjimų etikečių yra naudojama. Pasikeitimų dažnis nėra reglamentuotas.⁹²

Čilė

⁸⁹ Tabako gaminių ženklavimas Brazilijoje, <http://www.tobaccolabels.ca/countries/brazil/> [žiūrėta 2013-11-28]

⁹⁰ Tabako gaminių ženklavimas Brunėjaus Darusalame, http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-28]

⁹¹ Tabako gaminių ženklavimas Burkina Faso, http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-28]

⁹² Tabako gaminių ženklavimas Kanadoje, <http://www.tobaccolabels.ca/countries/canada/> [žiūrėta 2013-11-28]

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2006m, 2007m, 2008m, 2009m, 2010m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 50% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Priekinė pakelio dalis turi būti ženklinama iliustracijomis, o galinė – tekstu. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas" du variantai įspėjimų – iliustracija su tekstu ir tik tekstas – yra keičiamas kas 12 mėnesių. Buvo pakeisti 5 skirtingi įspėjimų etikečių rinkiniai.⁹³

Kolumbija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2010m. Įgyvendinimo data 2010m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 30% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 30% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Trys skirtingos įspėjamosios etiketės yra naudojamos ženklavimui. Kasmet etiketės yra keičiamos nauju etikečių rinkiniu. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas"⁹⁴

Kosta Rika

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2012m. Įgyvendinimo data 2013m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 50% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Nereguliuojamas kiekis etikečių yra naudojamas tabako gaminiams ženklinimui. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".⁹⁵

Salvadoras

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data nežinoma. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 50% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Dvylika skirtingų įspėjimų etikečių yra naudojama ant pakuočių. Įstatymas reglamentuoja, jog naujos iliustracijos turi pasipildyti kiekvienais ar kas antrais metais.⁹⁶

Fidžis

⁹³ Tabako gaminių ženklavimas Čilėje, <
http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-28]

⁹⁴ Tabako gaminių ženklavimas Kolumbijoje, <
http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-28]

⁹⁵ Tabako gaminių ženklavimas Kosta Rikoje, <
http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-28]

⁹⁶ Tabako gaminių ženklavimas Salvadore, <
http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-28]

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2013m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 90% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 60% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Penkios skirtingos įspėjamosios etiketės yra naudojamos. Įstatymas reglamentuoja, jog naujos iliustracijos turi papildyti kiekvienais ar kas antrais metais. Draudžiami pateikti klaidingą ženklavimą.⁹⁷

Prancūzija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 40% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 35% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Keturiolika skirtingų įspėjamųjų etikečių yra naudojama ženklavimui.⁹⁸

Gernsis

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies (pateikiami tik tekstiniai įspėjimai) ir 40% pakuotės kitoje pusėje (privalomas vaizdinis ženklavimas). Apskritai, 35% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Įstatymas reglamentuoja, jog naujos iliustracijos turi papildyti kiekvienais ar kas antrais metais. Keturiolika skirtingų įspėjamųjų etikečių yra naudojama ženklavimui.⁹⁹

Danija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 35% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Keturiolika skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹⁰⁰

Džibutis

⁹⁷ Tabako gaminių ženklavimas Fidžije, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-28]

⁹⁸ Tabako gaminių ženklavimas Prancūzijoje, <

<http://www.tobaccocontrol.org/legislation/country/france/summary> > [žiūrėta 2013-11-28]

⁹⁹ Tabako gaminių ženklavimas Gernsyje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-28]

¹⁰⁰ Tabako gaminių ženklavimas Danijoje, < <http://www.tobaccolabels.ca/denmark-picture-warnings-appearing-in-stores/> > [žiūrėta 2013-11-28]

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2009m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas pakuotės šonuose pateikiamas Prancūzų kalba, o likusioje dalyje tekstas Arabų kalba. Devynios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹⁰¹

Ekvadoras

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2008m. 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 75% priekinės dalies ir 75% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 75% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas pakuotės šonuose pateikiamas Anglų kalba, o likusioje dalyje tekstas Malajų kalba. Septynios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Įstatymas reglamentuoja, jog naujas iliustracijų rinkinys būtų pristatytas kas antrais metais. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹⁰²

Egiptas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2008m. Įgyvendinimo data 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Keturios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "mažai dervų" ir panašūs užrašai.¹⁰³

Persijos įlankos šalys

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas pakuotės priekyje pateikiamas Arabų kalba, o kitoje pusėje Anglų kalba. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹⁰⁴

Hondūras

¹⁰¹ Tabako gaminių ženklavimas Džibutyje, <<http://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/france/summary>> [žiūrėta 2014-11-28]

¹⁰² Tabako gaminių ženklavimas Ekvadore, <<http://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/france/summary>> [žiūrėta 2013-11-28]

¹⁰³ Tabako gaminių ženklavimas Egipte, <<http://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/france/summary>> [žiūrėta 2013-11-28]

¹⁰⁴ Tabako gaminių ženklavimas Persijos įlankos valstybėse, <<http://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/france/summary>> [žiūrėta 2013-11-28]

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2011 ir 2012 Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 80% priekinės dalies ir 80% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 80% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Dvi skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹⁰⁵

Hong Kongas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2007m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 7 rinkiniai skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių, keičiant kiekvienais metais. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas". Reikalaujama esamą dervų, nikotino ir anglies monoksido kiekį pateikti ant pakuotės šoninės pusės.¹⁰⁶

Vengrija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 35% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Keturiasdešimt dvi skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. 3 rinkiniai po 42 iliustracijas yra keičiami paeiliui.¹⁰⁷

Islandija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2013m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 35% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Priekinė pakuotės dalis tik tekstas, galinė- paveikslelis. Keturiolika skirtingų iliustracijų yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹⁰⁸

Indija

¹⁰⁵ Tabako gaminių ženklavimas Hondure, <

<http://www.tobaccocontrol.org/legislation/country/Honduras/summary>> [žiūrėta 2013-11-28]

¹⁰⁶ Tabako gaminių ženklavimas Hong Konge, < [http://www.tobaccocontrol.org/legislation/country/hong-kong-\(china\)/summary](http://www.tobaccocontrol.org/legislation/country/hong-kong-(china)/summary)> [žiūrėta 2013-11-28]

¹⁰⁷ Tabako gaminių ženklavimas Vengrijoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-28]

¹⁰⁸ Tabako gaminių ženklavimas Islandijoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-28]

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2009 2011 2013. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 40% priekinės dalies. Apskritai, 20% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas pakuotės šonuose pateikiamas Anglų kalba, o likusioje dalyje tekstas Sanskrito kalba. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹⁰⁹

Indonezija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2013m. Įgyvendinimo data 2014m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 40% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 40% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Penkios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹⁰

Iranas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2009m. 2011m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Dvi skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹¹

Jamaika

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2013m. Įgyvendinimo data 2014m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 75% priekinės dalies ir 75% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 75% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas pakuotės šonuose pateikiamas Anglų kalba, o likusioje dalyje tekstas Malajų kalba. 16 skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Du rinkiniai po 8 paveikslėlius keičiasi kas metus. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹²

Džersis

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2011. Įgyvendinimo data 2012. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 35% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą

¹⁰⁹ Tabako gaminių ženklavimas Indijoje, < <http://www.tobaccolabels.ca/countries/india.> > [žiūrėta 2013-11-28]

¹¹⁰ Tabako gaminių ženklavimas Indonezijoje, < <http://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/Indonesia/summary> > [žiūrėta 2013-11-28]

¹¹¹ Tabako gaminių ženklavimas Irane, < http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ > [žiūrėta 2013-11-28]

¹¹² Tabako gaminių ženklavimas Jamaikoje, < <http://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/country/jamaica/summary> > [žiūrėta 2013-11-28]

sveikatai. Keturiolika skirtingų iliustracijų yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹³

Jordanija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2006m 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 40% priekinės dalies (tik tekstas) ir 40% pakuotės kitoje pusėje (paveikslėliai). Apskritai, 40% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Septynios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹⁴

Kazakstanas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2013m. Įgyvendinimo data 2012. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 40% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 40% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Dvylika skirtingų iliustracijų yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹¹⁵

Kuveitas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2011m. Įgyvendinimo data 2012. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas priekyje Arabų kalba, o nugaroje Anglų kalba. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Du įspėjimai specialiai skirti kalijanoms. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹⁶

Latvija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2010m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 43% priekinės dalies ir 53% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 48% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 14 skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹¹⁷

¹¹³ Tabako gaminių ženklavimas Džersyje,

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-28]

¹¹⁴ Tabako gaminių ženklavimas Jordanijoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ > [žiūrėta 2013-11-29]

¹¹⁵ Tabako gaminių ženklavimas Kazakstane,

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ > [žiūrėta 2013-11-29]

¹¹⁶ Tabako gaminių ženklavimas Kuveite, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ > [žiūrėta 2013-11-29]

¹¹⁷ Tabako gaminių ženklavimas Latvijoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ > [žiūrėta 2013-11-29]

Makao

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2012m. Įgyvendinimo data 2013m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Vienoje pusėje tekstas pateikiamas kinų, kitoje portugalų kalba. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Įstatymas reglamentuoja, jog naujas iliustracijų rinkinys būtų pristatytas kas antrais metais. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹⁸

Madagaskaras

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2010m. Įgyvendinimo data 2013m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Šešiolika skirtingų iliustracijų yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Du rinkiniai po 8 yra keičiami kas metus. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹¹⁹

Malta

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 32% priekinės dalies ir 45% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 39% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 14 skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹²⁰

Mauritijus

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2007m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 60% priekinės dalies ir 70% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 65% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Tekstas priekyje pateikiamas Prancūzų kalba, o nugarinėje pusėje Anglų kalba. Aštuonios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹²¹

Meksika

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2010m., 2011m., 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies (paveikslėlis) ir 100%

¹¹⁸ Tabako gaminių ženklavimas Makao, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-29]

¹¹⁹ Tabako gaminių ženklavimas Madagaskare,

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-29]

¹²⁰ Tabako gaminių ženklavimas Maltoje, < <http://www.tobaccolabels.ca/countries/malta/> > [žiūrėta 2013-11-29]

¹²¹ Tabako gaminių ženklavimas Mauritijuje,

<http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

(tekstas)pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 65% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Šonuose turi būti pasikartojantys užrašai. Septynios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Įstatymas reglamentuoja, jog naujas iliustracijų rinkinys būtų pristatytas kas antrais metais.¹²²

Mongolija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data ir papildymai 2010m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 33% priekinės dalies ir 33% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 33% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹²³

Nepalas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 75% priekinės dalies ir 75% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 75% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 4 skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Įstatymas reglamentuoja, jog naujas iliustracijų rinkinys būtų pristatytas kas pusmetį. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas". 2011m priimtas įstatymas buvo paveiktas akimirksniu. Įgyvendinti sveikatos įspėjimai ant pakuočių buvo nedelsiant teisiškai užginčyti tabako pramonės ir tikimasi įgyvendinimo data yra nežinomas.¹²⁴

Nikaragva

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2010. Įgyvendinimo data nežinoma. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹²⁵

Norvegija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 35% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Keturiolika skirtingų

¹²² Tabako gaminių ženklavimas Meksikoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

¹²³ Tabako gaminių ženklavimas Mongolijoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

¹²⁴ Tabako gaminių ženklavimas Nepale, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

¹²⁵ Tabako gaminių ženklavimas Nikaragvoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

ilustracijų yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹²⁶

Omanas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Priekyje tekstas pateikiamas Arabiškai, gale Angliškai. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Du įspėjimai specialiai kalijanai. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹²⁷

Pakistanas

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2010m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 40% priekinės dalies ir 40% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 40% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. 1 skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹²⁸

Panama

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2006m., 2009m., 2010m., 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Papildomai tekstiniai įspėjimai yra reikalaujami ir ant pakelio šonų. Panama įgyvendinusi keturis etikečių raundus po aštuonis yra keičiami kas metus. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas". Reikalaujama esamą dervų, nikotino ir anglies monoksido kiekį pateikti ant pakuotės šoninės pusės.¹²⁹

Peru

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2009m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės

¹²⁶ Tabako gaminių ženklavimas Norvegijoje, <http://www.tobaccolabels.ca/countries/norway/> [žiūrėta 2013-11-29]

¹²⁷ Tabako gaminių ženklavimas Omane, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ > [žiūrėta 2013-11-29]

¹²⁸ Tabako gaminių ženklavimas Pakistane,

<http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

¹²⁹ Tabako gaminių ženklavimas Panamoje, <

http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ > [žiūrėta 2013-11-29]

erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Įskirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Keičiama kas šešis mėnesius.¹³⁰

Kataras

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2011m. Įgyvendinimo data 2012m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 50% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 50% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Prieky arabiškai, gale angliškai. Šešios skirtingos iliustracijos yra naudojamos ant cigarečių pakelių. Du įspėjimai sukurti specialiai kalijanai. Draudžiami terminai ant pakuočių "švelnus" ir "lengvas".¹³¹

Rusija

Tabako gaminių ženklavimo įstatymo priėmimo data 2012m. Įgyvendinimo data 2013m. Įspėjimai apie pavojų sveikatai, privalo padengti 30% priekinės dalies ir 50% pakuotės kitoje pusėje. Apskritai, 40% visos pakuotės erdvės turi užimti įspėjimai apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai. Priekyje tik tekstas o gale paveikslėlis su tekstu. Dvylika skirtingų iliustracijų yra naudojamos ant cigarečių pakelių.¹³²

3.3. Tabako gaminių ženklavimas Lietuvoje

Pagal šiuo metu Lietuvoje galiojančius įstatymus ant kiekvieno vartotojui parduoti skirto tabako gaminių pakelio Lietuvos Respublikos valstybine kalba privalo būti pateikti įspėjamieji užrašai apie tabako gaminių kenksmingą poveikį sveikatai, taip pat ženklinant cigaretes nurodyti dervų, nikotino bei anglies monoksido kiekius cigaretėse.¹³³ Pirmoji šalis pasaulyje pradėjusi taikyti vaizdines įspėjančias tabako gaminių etiketes buvo Kanada (2001m.). Šiuo metu pasaulyje yra 41 šalis, kuriuose galioja arba įsigalios reikalavimai naudoti vaizdinius įspėjimus apie tabako daromą žalą sveikatai.¹³⁴ 2012 m. Euro barometro apklausos rezultatai rodo, kad 73 proc. Europos

¹³⁰ Tabako gaminių ženklavimas Peru, <

<http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

¹³¹ Tabako gaminių ženklavimas Katare, <

<http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/> [žiūrėta 2013-11-29]

¹³² Tabako gaminių ženklavimas Rusijoje, http://global.tobaccofreekids.org/en/global_epidemic/country/ [žiūrėta 2013-1-29]

¹³³ Tabako kontrolės įstatymas http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=266840 [žiūrėta 2013-10-20]

¹³⁴ International status report. Cigarette package health warnings. Canadian Cancer Society, 2010. 2014-01-28] http://tobaccofreecenter.org/files/pdfs/en/WL_status_report_en.pdf [žiūrėta 2013-09-15]

gyventojų palaiko vaizdinių įspėjimų atsiradimą ant tabako gaminių pakuočių. Lietuvoje šią priemonę palaiko 78 proc. gyventojų.¹³⁵

Dar 1995 m. priimtas Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas Lietuvą išgarsino kaip valstybę, turinčią labai pažangią tabako kontrolės teisinę bazę, kuri buvo paremta tuomet galiojusiomis Pasaulinės sveikatos organizacijos, Lietuvos bei kitų šalių mokslininkų rekomendacijomis. Tiesioginės ir netiesioginės tabako gaminių reklamos draudimo įgyvendinimas neabejotinai laikytinas vienu iš svarbiausių teisinio tabako vartojimo reguliavimo laimėjimų. Įgyvendinus šį draudimą, jau po dvejų metų stabilizavosi vyrų ir moterų rūkymo plitimas. Lietuvoje parduodamose, gaminamose ar į ją importuojamose, o nuo 2007 m. ir eksportuojamose cigaretėse dervų kiekis neturi viršyti 10 miligramų, nikotinas – 1 miligramo, anglies monoksidas – 10 miligramų vienoje cigaretėje. Nikotino kiekio tabako produktuose reguliavimas yra viena iš priemonių, galinčių sumažinti priklausomybės atsiradimo riziką. Taip pat svarbiais laikytini Tabako kontrolės įstatymo 8 straipsnio, reglamentuojančio Lietuvos Respublikoje parduoti skirtų tabako gaminių ženklavimo reikalavimus, pakeitimai, kuriuose numatyta, kad 2005 m. gruodžio 3 d. užrašai „mažai dervų“, „lengvos“, „ypač lengvos“, „švelnios“, bet kokie kiti užrašai, prekių ženklai, piešiniai, vaizdai ar kiti ženklai, pavadinimai, darantys įspūdį, kad konkretus tabako gaminyje yra mažiau kenksmingas už kitus, ant tabako gaminių pakuočių draudžiami. 2003 m. gegužės 21 d. Ženevoje buvo priimta Pasaulinės sveikatos organizacijos tabako kontrolės pagrindų konvencija. Ši konvencija tapo pasauliniu precedentu, kada vienam rizikos veiksniai buvo paskirta atskira konvencija. 2004 m. rugsėjo 28 d. šią konvenciją ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, tuo suteikdamas dar daugiau galimybių sėkmingai mažinti rūkymo epidemiją ir jos sukeltų mirčių skaičių¹³⁶. Nepaisant visų pasiekimų, Lietuvoje vis dar nėra taikomos bendrosios tabako produktų pakuotės ar vaizdiniai įspėjimai, kurie yra privalomos kitose pasaulio šalyse.

---

¹³⁵ European Commission report,

http://ec.europa.eu/health/tobacco/docs/eurobaro_attitudes_towards_tobacco_2012_en.pdf [žiūrėta 2014-02-01]

¹³⁶ Veryga. A. Lietuvos tabako kontrolės politika: istorinė ir šiuolaikinė perspektyva. Visuomenės sveikatos žurnalas 2010/2(49)

4. TABAKO GAMINIŲ ŽENKLINIMO EMPIRINIS KOKYBINIS TYRIMAS

Tyrimo metodas. Tyrimui atlikti pasirinkau kokybinį tyrimo metodą. Kokybiniai tyrimai pateikia kur kas gilesnę ir platesnę informaciją. Koncentruojamasi į subjektą, į jo veiksmus, kasdieninę patirtį ir sąveiką su kitais žmonėmis, išreikštą žodžiais, pasisakymais, pasakojimais apie savo gyvenimą. Taikomas nestatistinis generalizavimas. Ekspertų apklausa. Apklausos duomenims surinkti buvo naudojamas interviu metodas.

Tyrimo imties sudarymo būdas. Buvo pasirinkta tikslinė tiriamųjų atranka. Subjektų pasirinkimas yra tikslingas. Individai pasirenkami taip, kad jie išryškintų atrastas prasmes ar patikrintų hipotezes.

Imties dydis. Taikant individualų interviu, rekomenduojamas imties dydis nuo 5 iki 30 žmonių. J.Nielsen siūlo 5, nes teorija, kuri paaiškina 85 proc. tiriamo objekto problemų, gali būti sukurta net turint mažesnę negu 5 dalyvių imtį. Šiame tyrime sudalyvavo 12 respondentų, kurie buvo suskirstyti į dvi grupes.

Duomenų rinkimas. Duomenims rinkti naudojausi interviu, kaip vienu iš efektyviausių kokybinio tyrimo metodu (Tidikas, 2003). Pateikiama ekspertų apklausa. Interviu su kiekvienu ekspertu vyko po vieną kartą. Duomenys buvo fiksuojami naudojant diktofoną ir transkribuojami. Tyrėjas visą interviu įrašo, tada atidžiai klausosi ir užrašo viską, kas buvo pasakyta (Rupšienė, 2007). Nors dariau garso įrašą, bet dar vedžiau „lauko užrašus“, žymėjau pastabas, ką pastebėjau interviu metu.

Duomenų rinkimo metodas. Duomenys rinkti pusiau struktūruotas asmeninis interviu akis į akį ir interviu telefonu. Tyrėjas iš anksto numato temas arba problemas, kurias aptars interviu metu, bet „neprisiriša“ prie klausimų tvarkos ar numatytų pasakyti žodžių, laisvai juos keičia vietomis, užduoda papildomų klausimų (Bitinas, 2008).

Tyrimo laikas. Ekspertų interviu tyrimas atliktas 2013m. gruodžio – 2014m. sausio mėnesį.

Interviu trukdavo nuo 10 iki 45 min. (priklausomai nuo respondento užimtumo, kalbėjimo greičio, kitų asmenų ar skambučių įsiterpimo, sistemingumo atsakinėjant į klausimus). Prieš pradėdant tyrimą iš kiekvieno respondento buvo gautas savanoriškas sutikimas dalyvauti tyrime.

Tyrimo tikslas – įvertinti ekspertų požiūrį į tabako gaminių ženklavimo esamą politiką ir būsimus pasikeitimus.

Tyrimo hipotezė – tabako gaminių ženklavimo pokyčius lemia kryptinga valdžios veikla, nepaisant gamintojų bandymų stabdyti procesą.

Tabako gaminių ženklavimo politikos vertinimo analizės prielaidoms nustatyti buvo taikomas kokybinis tyrimas – ekspertų apklausa. Kokybinis tyrimas – sistemingas situacijos, įvykio, atvejo,

individo ar grupės tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamus reiškinius.¹³⁷ Respondentai buvo suskirstyti į dvi grupes - sveikatos priežiūros srities specialistus ir sveikatos politikos žinovus, siekiant išsamaus vertinimo pateikimo. Apklausai atlikti buvo naudojamas interviu metodas. Respondentams buvo pateikiama 10 atviro pobūdžio klausimų (interviu klausimynas pateikiami priede).

Prieš pradėdant interviu dalyviams buvo pristatoma tema ir interviu tikslas ir tik gavus žodinį sutikimą buvo derinamasi dėl interviu atlikimo laiko. Kai kurie iš numatytų ekspertų atsisakė dalyvauti, dėl savo dienotvarkės užimtumo, dėl to, kad neturi žalingų įpročių, ir jų manymu yra nekompetentingi vertinti tabako gaminių ženklavimo politiką ir t.t. Apklausa pradėta 2013 gruodžio mėnesį ir baigėsi 2014 m. vasario mėnesį. Galima teigti, jog interviu duomenys atspindi įvairiais tabako gaminių ženklavimo politikos aspektais, kadangi dalis (II grupė) ekspertų yra tiesiogiai susiję su esama ir būsima, po tabako gaminių direktyvos pakeitimų tobulinama politika, o kita dalis (I grupė) visuomeniniu sveikatos priežiūros sektoriaus atstovais.

Socialiniuose tyrimuose interviu – tai tyrėjo pokalbis su tiriamuoju siekiant surinkti tyrimui reikalingos informacijos. Tyrėjas (dar vadinamas interviuotoju) tiesioginio pokalbio metu pateikia klausimus tiriamajam (dar vadinamam interviuojamuoju) ar jų grupei ir registruoja atsakymus. Interviu leidžia tirti ne tik pasisakymų turinį, bet ir tai, kaip viskas yra pasakoma, koks neverbalinis ar ekstra-lingvistinis elgesys lydi respondento kalbą (trianguliuojami stebėjimo metodai), kaip pašnekovas organizuoja pasakojimą ir kt.¹³⁸

Pusiau struktūruotas interviu remiasi planu, kuriame numatyti konkretūs klausimai, jų pateikimo seka, tačiau numatyta, kad tyrimo eigoje tyrėjas gali papildomai užduoti plane neįrašytų klausimų. Papildomus klausimus tyrėjas užduoda esant skirtingoms situacijoms:

- kai interviu metu pastebi, jog numatytieji klausimai nepadengia visų tyrimui svarbių temų;
- siekiant surinkti daugiau ar gilesnės informacijos tuomet, kai tiriamasis nepilnai atsako į pateiktuosius klausimus;
- kai pastebi, jog tiriamajam nepatogu (jis nenori) atsakinėti į pateiktąjį klausimą – tuomet tyrėjas stengiasi tą pačią informaciją gauti paklausdamas kitaip ar trumpam nukreipdamas tiriamojo dėmesį į kitus, mažiau jautrius klausimus, ir sugrįždamas prie jautres klausimo kita formuluote.

¹³⁷ Mokslinio tyrimo pagrindai edukologijoje, < http://www.asu.lt/nm/failai/MT_pagrindai_edukologijoje/50696.html> [žiūrėta 2013-12-01]

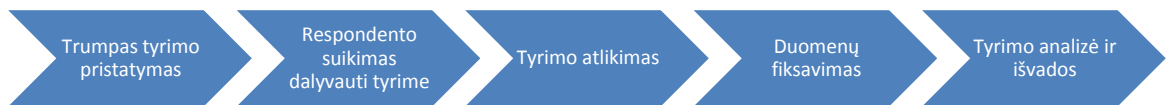
¹³⁸Telešienė A. Įvadinis kursas į kompiuterizuotą kokybinių duomenų analizę, < http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_III_3_2_2.html> [žiūrėta 2014-01-09]

Pagal atlikimo pobūdį ir naudojamas komunikacines technologijas gali būti išskiriami interviu akis-į-akį, interviu telefonu ir interviu internetu. Tipinį interviu, kuomet tyrėjas tiesiogiai ar panaudodamas įvairias komunikacines priemones, remdamasis struktūruotu ar nestruktūruotu planu, kalbasi su vienu respondentu sąlyginai pavadinkime įprastu asmeniniu interviu. Buvo atliktas pusiau struktūruotas asmeninis interviu akis į akį ir interviu telefonu.

Interviu metu buvo pateikiama 10 atvirų klausimų, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti respondentų požiūrį į:

- dabartinę ženklavimo politiką Lietuvoje,
- tabako gaminių direktyvos patobulinimus ženklavimo klausimu,
- kitų šalių pasiekimus tabako gaminių ženklavime, kaip siekiamybę Lietuvai,
- standartizuotos pakuotės naudą, kainų pokyčio veiksmingumą,
- ženklavimo įtaką rūkymo paplitimo pasikeitimams.

TYRIMO EIGA

6pav. Struktūrizuotas tyrimo eigos pateikimas

Šaltinis¹³⁹

Visų pirma buvo atliekami interviu, tuomet gauti duomenys analizuojami viduje grupės ir tarp grupinės tiriamųjų, pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Respondentai buvo susikirstyti į dvi grupes: I gr. medicinos srities atstovai ir II gr. politikos srities atstovai. Susikirstymas į grupes vyko pagal respondentų veiklos sritį ir užimamas pareigas. Pateikiami interviu tų respondentų, su kuriais pavyko susisiekti ir kurie sutiko dalyvauti tyrime. Atliekant interviu buvo fiksuojama, koks yra respondentų išankstinis nusistatymas, visapusiškas požiūris, bendros žinios tabako gaminių ženklavimo politikos formavimo klausimu. Apklausos metu tiriamasis išliko neutralioje pozicijoje, neišsakantys savo nuomonės aktualia tema, kad respondentų atsakymai nebūtų iškreipti. Esant būtinybei, klausimas buvo išplečiamas ar pagal situaciją užduodama papildomi klausimai, kad pašnekovas nenukryptų nuo temos ir interviu vyktų tikslinga linkme.

¹³⁹ Darbo autorės pateikta tyrimo eiga

I grupė ekspertų:

1. Priklausomybės ligų psichologė Neringa Bagdonaitė (Respondentas I-1)
2. Angiochirurgas Arūnas Grinkevičius (Respondentas I- 2)
3. Šiaulių Visuomenės sveikatos biuro, Sveikatos stiprinimo skyriaus specialistė Asta Ivoškienė (Respondentas I-3)
4. Lietuvos gydytojų sąjungos prezidentas Liutauras Labanauskas (Respondentas I-4)
5. Lietuvos pacientų organizacijų atstovų tarybos pirmininkė Vida Augustinienė (Respondentas I-5)
6. Privачios klinikos direktorius medicinai Kristupas Žiegūnis (Respondentas I-6)

II grupė ekspertų:

1. Nacionalinės tabako ir alkoholio kontrolės koalicijos prezidentas Aurelijus Veryga (Respondentas II-1)
2. Sveikatos apsaugos viceministras Gediminas Černiauskas (Respondentas II-2)
3. Visuomenės sveikatos departamento direktorius Audrius Ščeponavičius (Respondentas II-3)
4. Seimo sveikatos reikalų komiteto pavaduotojas Antanas Matulas (Respondentas II-4)
5. Seimo sveikatos reikalų komiteto narė Alma Monkauskaitė (Respondentas II-5)
6. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys Žydrūnas Savickas (Respondentas II-6)

ANALIZĖ

Politikos analizė kaip daugiadisciplininio tyrimo, skirto kurti, kritiškai vertinti ir perduoti informaciją, kuri yra naudinga suvokiant ir gerinant politiką procesą. Politikos analizės naudojimas duoda skirtingą efektą. Politikos analizė naudojama apsvarstyti vertinti (konceptualus naudojimas). Analizė taip pat naudojama legitimizuoti norimas problemų ar jų sprendimų formuluotes, pasitelkiant ekspertų autoritetus (simbolinis naudojimas). Politikos analizės tikslas – sukurti, kritiškai įvertinti ir perduoti su politika susijusią informaciją. Klausimai ekspertams gali būti sudaromi pagal keturi punktus:

1. Prognozavimo punktai, prašantys respondentų pateikti tikimybės, kad įvyks tam tikri įvykiai subjektyvius įverčius.
2. Probleminiai punktai, prašantys respondentų išrikiuoti problemas pagal svarbą,
3. Tikslų punktai, prašantys pateikti sprendimus apie tam tikrų tikslų siekimo pageidaujimumą ir/ar įgyvendinimumą.
4. Galimybių punktai, prašantys respondentų nurodyti alternatyvius veiklos kursus, kurie galėtų padėti siekti tikslų ir uždavinių.¹⁴⁰

Efektivumas - svarbiausias vertinimo kriterijus, nes juo siekiama įvertinti uždavinių pasiekimo laipsnį, santykį tarp priemonių ir uždavinių bei programų poveikį įgyvendinant programas ar jas įgyvendinus. Be kitų vertinimo kriterijų, šis požiūris nagrinėja ir viešosios politikos politikos tinkamumą – ar/ir kiek viešosios intervencijos atitinka visuomenės ar tikslinių grupių poreikius. Taikant šį teorinį vertinimo požiūrį plačiau taikomi kokybiniai tyrimo metodai. Poveikio vertinimo vienas iš principų yra konsultavimosi – turi būti konsultuojamasi su interesų grupėmis bei ekspertais.¹⁴¹

Sveikata ir išsilavinimas – prioritetinės Lietuvos vidaus politikos sritys. Iki 2020m. šios sritys turi būti įteisintos kaip svarbiausios šalies ekonomikos plėtrai. PSO teigia, kad sveikata ir ekonominė plėtra yra glaudžiai susijusios sritys. Pvz., būsimo gyvenimo trukmei pailgėjus vieneriais metais, BVP padidėja iki 0,5proc.¹⁴²

Pradedant analizuoti, interviu buvo įrašinėjama diktofonu ir papildomi pastebėjimai buvo užsirašomi ranka. Vėliau buvo interviu transkripcijos – įrašai buvo perrašomi. Pokalbiai pateikiami

¹⁴⁰ Dunn W. Viešosios politikos analizė. Įvadas. Vilnius: Homo liber. 2006. p. 440

¹⁴¹ Vilpišauskas R. Ir Nakrošius V. Ko verta politika? Viešosios politikos vertinimas

Lietuvoje. Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Vilnius. Eugrimas. 2005. p. 148

¹⁴² Jasiulevičius V. Ir kt. Lietuvos ateitis pasaulio kontekste. Specialistų žvilgsnis. Kolektyvinė monografija. p. 341

apibendrintai, ne „žodis į žodį“, kadangi, kai kurių pašnekovų mintys buvo nenuoseklios, kad būtų galima pateikti vientisu tekstu, buvo intarpai (pašaliniai žmonės, skambučiai). Norint kokybiškai atlikti analizę įrašai buvo perklausomi kelis kartus. Pirmiausia duomenys išanalizuoti grupių viduje tuomet vyko tarpgrupinė analizė, ieškant sąsajų ir kertinių skirtumų tarp tiriamųjų atsakymų.

I grupės respondentai entuziastingiau kalbėjo apie tabako gaminių daromą žalą sveikatai, jų pačių patirtį, kaip pavyzdžius pateikiant pacientų, kolegų ar draugų pasakojimus. Dalis klausimų buvo bandoma pasukti tabako žalos sveikatai linkme, toliau nuo ženklavimo aspektų. Ne visiems buvo aiškūs ženklavimo terminai, pavyzdžiui, standartizuota pakuotė, reikėjo išsamiau apibūdinti, kad neįvyktų nesusišnekėjimas su respondentu.

II grupė respondentų buvo konkretnė, dauguma respondentų atsakinėjant į klausimus rėmėsi tarptautiniais dokumentais ar teisės aktais kaip pavyzdžiais. Taip pat buvo akcentuojama ES parlamento svarstomi nauji tabako gaminių direktyvos pakeitimai.

1kl. Kaip vertinate tabako gaminių ženklavimo politiką Lietuvoje?

Pirmuoju klausimu buvo siekiama išsiaiškinti respondentų bendrą požiūrį į tabako gaminių ženklavimo politiką, iš konteksto nuspėti ar tai labai aktuali ar mažai dominanti tema pašnekovui. I grupės didžioji dalis respondentų tabako gaminių ženklavimo politiką Lietuvoje vertino kaip teigiamą, bet nepakankamą, reikalaujančią patobulinimo, remiantis respondento I-6 žodžiais: „<...> Pakelių ženklavimo politiką Lietuvoje reikėtų tobulinti.<...> Pakelis galėtų būti baltas su pavadinimu, tiesiog netraukiantis rūkyti.“ Arba kaip teigia gydytojas „<...> tabako gaminių ženklavimo politika Lietuvoje nėra aktyvi, jau ilga laiką esti tas pats ženklavimas, į kurį, mano manymu, daugelis piliečių tiesiog nebekreipia dėmesio.<...>“

Anot pašnekovo I-1 „...Bet kokių atveju prevencinės programos yra tikslingos, taipogi ir tabako gaminių ženklavimo politika...<...> žiūrint kitų šalių patirtimi, prevencinės priemonės veikia, pakuočių pakeitimas sumažina rūkio skaičių.<...> Bet žmogus kuris turi priklausomybę ir reguliariai rūko tokios priemonės negali įtakoti, gali pristabdyti tik tuos kurie tik pradeda.“

Kitos šalys jau turi įsivedusias vaizdinį ženklavimo būdą ar, kaip Australija, naudoja standartizuotą tabako gaminių pakuotę, Lietuva, kol nepradėti taikyti naujos tabako gaminių direktyvos apsiriboja tik tekstiniais įspėjimais. Kaip teigia respondentas I-4 „<...> Ženklavimo politika turėtų būti nukreipta į standartizuotą pakuotę.<...>“. Keli pašnekovai pabrėžė, jų tarpe ir V. Augustinienė, jog Lietuva turėtų semtis patirties iš kitų šalių: „<...> Tabako gaminių ženklavimo politika juda gera linkme, turėtume sekti kitų šalių pavyzdžiu.<...>“. Remiantis gera kitų šalių patirtimi, galima užtikrinčiau judėti pirmyn. Visuomenės sveikatos specialistės manymu „<...> bet kokia politika, kuri yra nukreipta į priklausomybių mažinimą ir suvaldymą blogėjančios situacijos yra gera.“

Taigi, dauguma pašnekovų išskyrė tabako vartojimą kaip aktualią ir neišnykstančią sveikata žalojančią problemą, kurios sprendimas reikalauja plataus spektro priemonių. Respondentai atkreipė dėmesį, jog pakuočių ženklėjimas yra tik dalis tabako gaminių vartojimo mažinimo priemonė, politika turi būti visuminė, pradedant nuo visuomenės sveikatos, profilaktiniu priemonių, švietimo, socialinės reklamos iki rūkymo viešose vietose ribojimo, bei sveikatos draudimo įmokų didinimo, rūkančių žmonių grupei.

Dalis II grupės respondentų tabako gaminių ženklėjimo politiką Lietuvoje vertino kaip nepakankamą ir keistiną respondentas II-1 pabrėžė „<...>Esamą ženklėjimo politiką vertinu kaip nepakankamą. Tik tekstinis ženklėjimas yra atgyvenęs žymėjimas. Dabartinis pakelis neatspindi tiksliai tabako daromos žalos, žmonės klaidinami. <...>“. Taip pat pašnekovo II-4 nuomone „<...>atsilieka nuo kitų šalių, dabartinė pakuotė yra patraukli<...> Bandysime kuo greičiau pakuotę pakeisti, nors, aš asmeniškai, būčiau linkęs radikaliau keisti, standartizuoti pakuotę“. Tuo tarpu II-2 nuomone „<...>ženklėjimo politiką vertinčiau kaip atitinkamą ES reikalavimus.“ Dauguma pašnekovų akcentavo pozityvų požiūrį į busimus direktyvos pakeitimus. A.Monkauskaitė išsakė nuomonę, jog „<...> A.Verygos dėka tabako ženklėjimo politika juda gera kryptimi. Ženklėjimas yra griežtinamas.“ Kaip teigė II-3 „<...> Tabako ženklėjimo politika Lietuvoje keisis kardinaliai po ES naujos tabako direktyvos patvirtinimo. <...> palaikau nuomonę jog direktyvos nuostatos bus kuo greičiau perkeltos į nacionalinius teisės aktus ir nelauksime to pereinamojo periodo.“ Tekstinis ženklėjimas nėra tiek informatyvus, kiek vaizdinis. Anot pašnekovo II-6 „<...>Mano manymu šiuo metu esamo tekstinio ženklėjimo tikrai nepakanka, pakelio dizainas užgožia išpėjamuosius užrašus.“ Taigi priimtus Direktyvos nutarimus, neekvojant laiko sąnaudų, bus stengiamasi perkelti į nacionalinę teisę. II-1 teigimu, tai gali užtrukti: <...>bet aš manau, kad kai mūsų šalies politikams tenka apsispręsti dėl priemonių, kurios suvaržo verslą, tarptautines dideles korporacijas, tokias kaip tabako gamintojai, valstybė labai sunkiai priima sprendimus, susijusius su ženklėjimo griežtinimu.<...>

Taigi II grupė pašnekovų buvo konkretni, atsakymai buvo koncentruoti ties ženklėjimu. Respondentai pabrėžė Direktyvos naujų pakeitimų svarbą ir būsimą naudą tabako vartojimo mažinimui. Taip pat buvo akcentuojama ir interesų grupių – gamintojų – kategoriškas priešiškas, kadangi ženklėjimas, ypač standartizuota pakuotė, maksimaliai apriboja apriboja gamintoją, pateikti bet kokią netiesioginę reklamą.

Vertinant abiejų grupių dalyvių pasisakymus, galima būtų teikti, jog Igr.ekspertai pozityviau vertino esamą tabako gaminių ženklėjimo politiką ir akcentavo būsimus pasikeisimus, o Igr.ekspertai akcentavo tabako daromą žalą ir ženklėjimą kaip vieną iš prevencijos priemonių, mažinant tabako vartojimo paplitimą.

2kl. Kaip vertinate Europos parlamento svarstomą ES tabako gaminių direktyvą, kuria bus sugriežtinamos tabako gaminių gamybos ir pateikimo ES taisyklės?

Iš I grupės respondentų buvo sulaukta prašymų plačiau pakomentuoti klausimą, įvardinti, kokios taisyklės bus įvedamos naujoje direktyvoje. Didžioji dalis respondentų išskyrė, jog ženklavimo sugriežtinimas, gali būti kaip prevencinė priemonė pradedantiems rūkyti, bet ne esamiems rūkitoriams: „<...>ženklavimas daugiau veikia, vėl tik tuos kurie pradeda, o ne tuos kurie jau rūko<...>“. Taigi jų manymu tai paveiks tik dalį visuomenės. Direktyvos tikslas yra griežtinat ženklavimą, sumažinti tabako gaminių patrauklumą jaunimo tarpe. Nors nei vienas iš pašnekovų nežinojo tikslų naujų direktyvos numatytų ženklavimo taisyklių, bet ekspertai savo vertinimais puikiai ją atskleidė.

II grupės pašnekovai galimus pasikeitimus, numatymus direktyvoje, vertina vienareikšmiškai teigiamai, kaip puikų Europos šalių bendruomenės pasiekimą, tabako suvartojimo jaunimo tarpe mažinime.

Tarpgrupinė analizė parodė, jog II grupės ekspertų kompetencija buvo gerokai aukštesnė šiuo klausimu, atsakymai pateikti konkretesni ir tikslesni. II grupė vertino 100 procentinai teigiamai, o pirmosios grupės nariai (daugumos nuomone) neįžvelgė visapusiško direktyvos taisyklių veiksmingumo, mažinant rūkymo paplitimą.

3kl. Kaip vertinate visuomenės pasirengimą, tabako gaminių ženklavimo pasikeitimui?

I grupės 50 proc. respondentų visuomenės pasirengimą vertino teigiamai, jog visuomenė bus pasirengusi priimti patobulintą ženklavimą ir tai duos akivaizdžią naudą. Likusi dalis apklaustųjų teigė, jog Lietuvos visuomenė pasikeitimus, kaip ir daugelį naujų pasikeitimų, priims neigiamai „<...> kaip beprasmes papildomas priemonės, reikalaujančias papildomų lėšų iš biudžeto.<...>“. Tai daugiau susilauks diskusijų ir žiniasklaidoje, taigi tema bus matoma.

II grupės taip pat dviprasmiškai vertino visuomenės pasirengimą, išskirdami, jog „<...> Eurobarometro duomenimis visuomenė nori matyti tabako gaminių ženklavimo pasikeitimus ir palaiko vaizdinį ženklavimo būdą, bei standartizuotos pakuotės įvedimą.<...>“. Kai kurie respondentai išskyrė, tai: „<...> ypač pradžioje, bus galima tikėtis neigiamos visuomenės reakcijos, kaip neveiksmingos priemonės taikymo variantą<...>“.

Apibendrinat abiejų grupių respondentų pasisakymus, galima teigti, jog abiejų grupių atstovų nuomonė buvo panaši, buvo galima įžvelgti ir teigiamų ir neigiamų aspektų. Taip pat buvo išskirta įdomi respondentės nuomonė, jog ne tik pakuotės ženklavimą reikia akcentuoti, nes galbūt ne visiems sveikata yra prioritetinga sritis. Žiniasklaidoje būtų galima pateikti finansiškai nuostolingą rūkymo pusę: „<...> Reiktų akcentuoti kiek raukantysis išleidžia cigaretėms, palyginti ką žmogus

gali nusipirkti už tą sumą.“ Tai kitiems sukeltų šoką ir būtų puiki priemonė galutinai atsisakant rūkymo.

4kl. Kaip vertinate ant tabako gaminių esančius perspėjančius užrašus?

Abiejų grupių respondentų atsakymai buvo labai panašūs. Esamo ženklavimo vertinimas buvo apibrėžiamas žodžiais: „Nepakankamas“, „neveiksmingas“, „atgyvenęs žymėjimas“, „geriau negu nieko“ ir panašiai. Tik vienas respondentas iš abiejų grupių išskyrė, kad užrašai, jo manymu, yra veiksmingi.

5kl. Ar Jūsų manymu užrašai yra veiksmingi?

99 proc. abiejų grupių respondentai atsakė, jog esamus užrašus ant pakuočių vertina kaip nepakankamus, jog „<...>jų rūkantys nebepastebi<...>“, „<...>reikia kažko naujo<...>“. Gydytojo teigimu „<...>tik pradedantieji, kurie dar renkasi rūkyti ar ne, atkreipia dėmesį<...>“. Anot psichologės „<...>Jei net liga ar nėštumas nesumotyvuoja mesti rūkyti, vien dėl to fiziologinio poveikio nikotinui, tai užrašas yra labai silpna priemonė rūkorus nelabai fiksuoja tą užrašą.<...>“. Buvo išskirti teiginiai, kaip „<...> pats pakelis yra daug gudresnis nei užrašas<...>“ ir „<...>visiškai neveikia rūkančiųjų, juos priverčia susimastyti atsiradę ligos požymiai<...>“, „<...>Dabartinis pakelis neatspindi tiksliai tabako daromos žalos, žmonės klaidinami.“, kurie pabrėžia dabartinio ženklavimo neveiksmingumą.

Tik I-6 nuomone esantys užrašai ant pakelio „<...>nerūkanti atgraso imti pakeli su įspėjimais i rankas ir gal pradedanti rūkanti atgraso pabandyti<...>“.

6kl. Ar mano te, jog vaizdinis ženklavimo būdas būtų efektyvesnis?

I grupės atstovų buvo išsakyti teiginiai:

„<...>Kada priklausomybė įsivažiavusi ir atsiranda reguliarius poreikis nikotinui tos priemonės nesustabdys, nesumotyvuos mesti rūkyti<...>“.

„<...>žmogui reikia tam tikro šoko, įspūdžio, kad jis susimastytų<...>“.

„<...>tam tikrą dalį visuomenės vaizdiniai įspėjimai paveiktų, ypač pradedančiuosius.<...>“.

Buvo išskirta nuomonė, jog „<...>neigiamų vaizdų aplinkoje ir taip daug turime<...>“, reikia kitomis priemonėmis, per visuomenės sveikatos stiprinimą ir švietimą pateikti rūkymo sukeliama žalą ir tokiu būdu mažinti rūkančiųjų paplitimą.

II grupės pašnekovų išsakyti teiginiai:

„<...>Pakelis tai nėra priemonė paskatinti mesti rūkyti, pirmiausia pakuotė turi pasidaryti nepatraukli dar nepradėjusiems rūkyti. <...>paveikslėliai ant pakuočių paveikia specifines grupes<...>“.

„<...>moksliškai pagrįsta, jog paveikslėliai duoda efektą<...>“.

„<...>tai tik vienas žingsnis, siekiant sumažinti rūkančiųjų jaunimo tarpe skaičių“

„<...>vaizdinis ženklavimo būdas efektyvesnis tik pradedantiesiems“

„<...>pakuotė akcentuotų žalą ir prarastų patrauklumą <...>“

Taigi šiuo klausimu respondentų nuomonės išsiskyrė. Mažesnioji dalis manė, jog vaizdinis ženklavimo būdas nebūtų efektyvus tik šokiruotų ir nebūtų naudos. Kita apklaustųjų dalis teigė, jog lyginat su tekstiniu ženklavimu, šis būdas yra žymiai labiau efektyvesnis, labiau įsimenamas ir turintis įtakos rūkymo pasirinkimui pradėti ar mesti rūkyti.

7kl. Kaip manote ar vaizdinis ženklavimo būdas paskatintų rūkančiuosius atsisakyti rūkymo?

Abiejose grupėse šiuo klausimu buvo išskiriama nuomonė, jog vaizdinis ženklavimo būdas, būtų efektyvus, tik eksperimentuojantiems ir paskatintų nepradėti rūkyti. Didžioji dalis respondentų teigė, jog „užkietėjusių“ rūkalių, ženklavimas nepaveiks, tokius asmenis valdo priklausomybė ir dėmesys nebefokusuojamas ties pakelio išvaizda, svarbus turinys. Taigi vaizdinis ženklavimas bent mažą dalį visuomenės motyvuotų atsisakyti rūkymo ar nepradėti rūkyti.

8kl.Nuo 2012m liepos 1d. Australijoje įvesta standartizuota pakuotė. Ar manote, jog Lietuva turėtų pasekti Australijos pavyzdžiu?

Naujoji direktyva reglamentuoja minimalius reikalavimus šalims, kas turi būti taikytina pakuočių ženklavimui. Leidžiama įsivesti ir standartizuotą pakuotę, „<...>jei jos yra pateisinamos visuomenės sveikatos požiūriu, yra proporcingos ir nesudaro paslėptų kliūčių valstybių narių tarpusavio prekybai.“¹⁴³

Tai pat D.Britanija ir Airija svarsto įsivesti standartizuotą pakuotę. Anot II-6 „<...>Australijoje naudojama pažangiausia ženklavimo priemonė.“

Beveik visi respondentai iš abiejų grupių pritarė, jog Australijos pavyzdys ženklavimo klausimu yra labai sveikintinas.

9kl.Ar jūsų manymu toks įpakavimas būtų veiksminga tabako vartojimo kontrolės priemonė?

Igrupė respondentų didžioji dauguma standartizuotą pakuotę išskyrė kaip veiksmingą tabako vartojimo kontrolės priemonę jaunimo tarpe. Pasak psychologės, „<...> dabar pakelis patrauklus,

¹⁴³ Europos komisijos puslapis. Teminė apžvalga, < http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-134_lt.htm > [žiūrėta 2014-02-25]

suteikia tam tikra įvaizdį, tarkim moteriškos plonos cigaretės simbolizuoja moteriškumą. Suvienodinimas pakuotės turėtų įtakos bendram požiūriui į rūkymą pakeitimui.<...>“. Išvaizdus pakelis pritraukia pradedančiųjų rūkyti dėmesį, jis tampa kaip stiliaus, mados detalė. Kaip pašnekovas teigė : „<...>standartizuota pakuotė kaip ir vaizdinis ženklavimas, mano manymu, paveiktų pradedančiuosius. Pakuotės turėtų būti nebeįdomios, nepatraukiančios dėmesio.“ Vienas iš respondentų standartizuotą pakuotę išskyrė kaip neveiksmingą priemonę, pagrindžiant tuo, kad „<...>rūkančiųjų ši priemonė nepaveiks<...>“. Standartinė pakuotė nesuteiktų pakeliui patrauklumo, tuomet pradedančiųjų nebesiektų gamintojų netiesioginė reklama, dabar pasiekianti vartotoją.

Ilg.respondentų nuomonė beveik nesiskyrė nuo Igr.pašnekovų. respondento II-1 teigimu „<...> tokia priemonė, leidžia direktyvos nuostatas įgyvendinti pilnai.“. Respondentai manė, jog „<...>įpakavimas yra veiksminga tabako gaminių ženklavimo priemonė<...>“, „<...>visos priemonės, kurios mažina rūkymo paplitimą yra sveikintinos.“, „<...>standartizuota pakuote panaikintu bet kokia galimybe gamintojams pateikti pakeli kaip marketingo priemonę<...>“.Taigi visi respondentai sutinka, jog tai būtų puiki kontrolės priemonė pradedančiųjų rūkyti tarpe (iki 25 m. amžiaus asmenims).

Abiejose grupėse, respondentai išdėstė panašius argumentus, kodėl standartizuota pakuotė yra veiksminga kaip tabako vartojimo mažinimo kontrolės priemonė. Bendroji pakuotė praranda patrauklumą, todėl ypatingai jaunimui, ketinančiam pradėti rūkyti, cigarečių pakelis pasidarytų nebeįdomus.

10kl. Ar kainų kėlimas, Jūsų manymu, yra veiksminga tabako gaminių vartojimo mažinimo priemonė?

Šiuo klausimu nuomonės buvo įvairiapusės su skirtingais komentarais. I grupės atstovės Priklausomybės ligų psichologės teigimu „<...>pacientai pabrėžia vieną iš faktorių kainą, kaip priežastį dėl ko apsisprendė mesti rūkyti. Aš manau jei kaina kiltų daugiau žmonių būtų motyvuoti ir kreiptųsi mesti rūkyti<...>“.Kitaip mano gydytojas I-2 „<...>rūkorius vis tiek suras sau nusipirkti doze. Susiras pigių kontrabandinių cigarečių, surūkys prastesnes, nekokybiškas, neaišku kur gamintas. Kaina, mano manymu, jaunimo nesustabdys, norintys atras pinigų cigaretėms“. Taip pat pašnekovas kaip papildomą priemonę išskiria baudų didinimą už gaminių pardavimą nepilnamečiams. Be to turėtų būti specializuotos parduotuvės tabako gaminiams įsigyti.

A.Ivoškienės nuomone „<...> ir kaimyninėse šalyse turi būti panašios tabako gaminių kainos, kad nesivystytų kontrabanda, nes daugelis, ypač kaimo gyventojai, pirsks kontrabandines cigaretes.

Cigaretės yra sveikatai žalojantis nepageidautinas tabako gaminys. Respondentas I-4 išreiškė nuomonę, jog „<...>Visi gaminiai, kurie yra nepageidautini, didinant jų kainą automatiškai turėtų sumažėti vartojimas.“Dėja, kadangi šis gaminys sukelia priklausomybę, vartotojas būna priverstas

perskirstyti savo finansus taip, kad patenkinti savo priklausomybę arba galutinai jos atsisakyti, nebeišgalint įsigyti gaminio. I-5 teigimu „<...> kaina didelės įtakos neturi. Tas, kuris rūko, vis tiek ras būdą, kaip nusipirkti cigarečių. Gal padidės kontrabandos mastai<...>“. I-6 nuomone „<...>kainos turėtų būti keliamos prekėms, kurios daro žmogų nedarbingą, žaloja jo sveikatą<...>“.

Taigi apibendrinant I grupės respondentų pasisakymus, dalis jų pasisako už kainų kėlimą, kaip priemonę mažinančią rūkančiųjų skaičių, bet kita dalis kainų kėlimą sieja su kontrabandos masto didėjimu.

II gr. Respondentai kainų kėlimo klausimu išreiškė nuomonę, jog „<...>tai viena iš efektyviausių priemonių mažinant rūkymo paplitimą.“, „ <...>jauni žmonės nelegalių produktų praktiškai nevartoja, nes tai nėra kieta, madinga, populiaru. Jie pradeda nuo populiariausių rūšių cigarečių. Net jei ir augtų trumpoj perspektyvoj nelegali rinka, mes su tuo turime susitaikyti, žinant, kad daug didesnis skaičius vaikų nepradėtų išvis vartoti.“ – teigė II-1

Respondento II-3 buvo paminėtas kainų elastingumo principas, kuris reiškia, jog „<...>pakėlus kainą 10proc. rūkančių jautrių grupių skaičius sumažėja apie 6-8procentus.“ Taigi kainų kėlimas sveikatinimo prasme yra teigiamas veiksnys.

Lyginant abi grupes tarpusavyje, I grupėje nei vienas respondentas nepaminėjo kainų elastingumo principo, kaip veiksnio mažinančio rūkymo paplitimą. Išsiskyrė dvejios nuomonės kaip kainų kilimas įtakotų pradedančiųjų pasirinkimą rūkyti ar ne. Dalis respondentų manė, jog tai labai paveiktų pradedančiuosius, kadangi jaunuoliai dažniausiai vis dar yra priklausomi nuo tėvų, tad jų finansai yra limituoti. Kita dali teigė, kad norint pritaikyti prie savo bendraamžių(tų, kurie rūko),net ir turima nedidelė finansų dalis būtų perskirstoma taip, kad užtektų tabako gaminiams įsigyti. Keli pašnekovai pabrėžė, jog norint sumažinti pradedančių rūkyti skaičių, tabako gaminius būtų leista pardavinėti tik tam tikrose specializuotose parduotuvėse.

IŠVADOS

1. Sveikata yra viena iš prioritetinių kiekvienos šalies politikos kryptių. Rūkymas apibrėžiamas kaip opi ekonominio, socialinio ir sveikatos priežiūros sektoriaus problema ir viena iš svarbiausių priešlaikinio mirtingumo priežasčių. Tarptautiniuose dokumentuose, tokiuose kaip PSO strategijoje „Sveikata visiems XXIa.“ minimas tikslas gerinti žmonių sveikatą, kurio įgyvendinimą galima susieti su kuo veiksmingesniu tabako gaminių kontrolės įgyvendinimu. Tabako kontrolės pagrindų konvencijoje reglamentuoja pakuočių ženklimą, kaip svarbų tabako kontrolės aspektą, norint sukliudyti žmonėms pradėti rūkyti ir padėti rūkantiems mesti rūkyti. Tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje rūkymo paplitimo klausimas išlieka aktualus. Jį stengiamasi spręsti įvairiomis sveikatos politikos formavimo priemonėmis, tokiomis kaip įvairiapusėmis visuomenės sveikatos profilaktinėmis priemonėmis, draudžiant reklamą, didinant akcizus ir griežtinant tabako gaminių ženklimą. Nuo 2010 m. rūkančiųjų skaičius Lietuvoje tiek vyrų, tiek moterų tarpe turėjo tendenciją mažėti. Tai rodo, jog tabako kontrolės politika pasiekė tikslinę grupę, tuo sumažindama tabako vartojimo paplitimą.
2. Lietuvoje tabako kontrolė apibrėžiama keliais pagrindiniais dokumentais. Tai Lietuvos sveikatos programa, Valstybinė tabako kontrolės programa bei Tabako kontrolės įstatymas. Juose išskiriama tabako gaminių vartojimo paplitimo mažinimas priklauso gyvenimo kokybės pagerinimo sričiai. Lietuvoje tabako kontrolės įstatymas griežtai nustatė ženklavimo ribas, bet iki šiol yra išlikęs tik grafinis ženklavimo būdas, kuris yra pripažintas, kaip mažai efektyvus būdas, mažinant tabako gaminių vartojimo paplitimą. Naujai ES Parlamento patvirtinta Tabako gaminių direktyva griežtina pakuočių ženklimą, taip įpareigodama bendrijos nares perkelti nutarimus į nacionalinę teisę.
3. Pasaulyje tabako gaminiai ženklunami įvairiais būdais. Nors tarptautinės sutartys ir deklaracijos skatina šalis griežtinti ženklimą, kad būtų sumažintas tabako gaminių vartojimo paplitimas, ypač jaunimo tarpe ir visuomenė būtų kuo plačiau informuojama apie tabako sukiamą žalą sveikatai. Tačiau vis dar yra šalių, kur įspėjimai apie žalą sveikatai išlieka primityvus. Reikia paminėti, jog vis daugiau šalių seka vaizdinio pakuotės ženklavimo ir standartizuotos pakuotės įteisinimo linkme.
4. Lietuvoje tabako kontrolės įstatymas griežtai nustato ženklavimo ribas, bet iki šiol yra išlikęs tik grafinis ženklavimo būdas, kuris yra pripažintas, kaip mažai efektyvus

būdas, mažinant tabako gaminių vartojimą. Naujoji tabako gaminių direktyva įpareigos bendrijos nares tuo tarpu ir Lietuvą tarptautinį dokumentą perkelti į nacionalinę teisę. Tokiu būdu tabako gaminių ženklavimo politika Lietuvoje žengs ryžtingesnę žingsnį naujų pakuočių reglamentavimo link.

5. Išanalizavus literatūrą, atitinkamus dokumentus ir atlikus kokybinį tyrimą, galima teigti, kad tabako gaminių ženklavimo politika padeda reguliuoti vartojimo paplitimą ir padeda mažinti naujų vartotojų paplitimą. Atlikus tyrimą dauguma respondentų pritarė šiam teiginiui bei tabako gaminių ženklavimo politikos tobulinimui ir pakuočių ženklavimo pakeitimams. Analizė parodė, jog tabako gaminių ženklavimo pokyčius lemia kryptinga valdžios veikla, nepaisant gamintojų bandymų stabdyti procesą.

REKOMENDACIJOS

1. Visais įmanomais būdais šviesti ir informuoti visuomenę apie tabako keliamą grėsmę sveikatai, galimus būdus mesti, pateikti kitų šalių patirtį.
2. Žiniasklaidoje turėtų būti pateikiama kuo daugiau socialinės reklamos, kad tabako vartojimas sumažėtų maksimaliai.
3. Tabako gaminių ženkliniame Lietuvoje turėtų būti naudojamos iliustracijos, kurios kuo dažniau keistųsi, kad vartotojas nepriprastų prie iliustracijų.
4. Tabako gaminių ženkliniame turėtų būti pateikiami akivaizdūs skaičiai, kiek asmeninių finansų praranda vidutinis rūkantysis. Tai atkreiptų dėmesį rūkančiųjų, kurie prioritetinga sritis nėra sveikata.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Beede P, Lawson R. The effect of plain packages on the perception of cigarette health warnings. *Public Health* 1992;106(4):315 – 22.
2. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. Kokybės tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. – Klaipėda, 2008, p. 304. – ISBN 978-9986-31-267-3
3. Buivydaite K. Rūkymo nutraukimo įtaka sergamumo ir mirtingumo mažinimui. Power Point pristatymas, < http://www.lcs.lt/LCS/agdk_ppt/II/6.ppt > [žiūrėta 2013-12-10]
4. Danaei G. Et all. Comparative Risk Assessment Collaborating Group. Causes of cancer in the world: comparative risk assessment of nine behavioural and environmental risk factors. *Lancet* 2005;366:1784-1793.
5. Directive 2001/37/EC of the European Parliament and of the Council
6. Dunn W. Viešosios politikos analizė. Įvadas. Vilnius. Homo liber. 2006. -496psl. ISBN 978-9955-71619-8
7. Ekonomikos naujienos, < <http://www.ekonomika.lt/naujiena/mazejo-cigareciu-pardavimai-39925.html#ixzz2vBpWmuIc> > [žiūrėta 2014-01-13]
8. European Commission report, http://ec.europa.eu/health/tobacco/docs/eurobaro_attitudes_towards_tobacco_2012_en.pdf [žiūrėta 2014-02-01]
9. European Commission's Directorate for public health and risk assessment, <http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy/index_en.htm> [žiūrėta 2012-09-26]
10. Europos komisija, < http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-1005_lt.htm > [žiūrėta 2014-02-30]
11. Europos komisija, < http://ec.europa.eu/health/tobacco/products/index_lt.htm > [žiūrėta 2014-03-02]
12. Europos komisijos puslapis. Teminė apžvalga, < http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-134_lt.htm > [žiūrėta 2014-02-25]
13. Freeman B, Chapman S, Rimmer M. The case of plain packaging of tobacco products. *Addiction* 2008;103(4):580 – 90.
14. Frieden TR, Bloomberg MR. How to prevent 100 million deaths from tobacco. *The Lancet*. 2007;369:1758-1761
15. Goldberg ME, Liefeld J, Madill J, Vredenburg H. The effect of plain packaging on response to health warnings. *Am J Public Health* 199;89(9):1434 – 5.

16. Goštautas A. Ir kt. Moksleivių rūkymo profilaktikos efektyvumas Kauno rajone 2002-2005 metais. Visuomenės sveikata 2006m. Nr.3(34).
17. Grabauskas V ir kt. Suaugusių Lietuvos žmonių gyvenimo tyrimas, 2008
18. Hammond D, Dockrell M, Arnott D, Lee A, MCNeill A. Cigarette pack design perceptions of risk among UK adults and youth. Eur J Public Health 2009.
19. Hammond D. The Case for Plain Packaging: Labelling practices for tobacco smoke emissions. National Conference on tobacco health. Edmonton, Canada; 2007.
20. Hult M. Įmonių reikalų konferencija dėl rinkodaros problemų, Manila, 1994 m. gegužės 27 d. „Philip Morris“. Bates Nr. 2504015017/5042, <http://legacy.library.ucsf.edu/tid/jga42e00..>
21. Institute for Global Tobacco Control, Health warning state of evidence, <
<http://www.globaltobaccocontrol.org/node/13935> > [žiūrėta 2013-10-18]
22. International status report. Cigarette package health warnings. Canadian Cancer Society, 2010, <
http://tobaccofreecenter.org/files/pdfs/en/WL_status_report_en.pdf> [žiūrėta 2013-02-10]
23. Jankauskienė D. Sveikatos politikos vertybės ir iššūkiai artimiausiam dešimtmetyje. Mokslo darbai., <
https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/spv/archyvas/dwn.php?id=299709>
[žiūrėta 2014-02-15]
24. Jasiulevičius V. Ir kt. Lietuvos ateitis pasaulio kontekste. Specialistų žvilgsnis. Kolektyvinė monografija. Mokslo aidai. Vilnius, 2003.-404p. ISBN 9986-479-96-7
25. Joossens L, Raw M. The Tobacco Control Scale: a new scale to measure country activity. Tobacco Control. 2006;15:247-253.
26. Jurgėnas A. ir kt. Sveikatos socialinė plėtra. Vilnius, 2007. Sveikatos mokslai 2008(5).p.15
27. Kuokštis V., Akcizų cigaretėms kėlimo padariniai, <
<http://www.vtv.lt/naujienos/virtualios-visuomenes-komentarai/v.-kuokstis-akcizu-cigaretems-kelimo-padar-43.html>> [žiūrėta 2013-12-04]
28. Lietuvos laisvosios rinkos institutas „Lietuvos šešėlinė ekonomika“ Periodinis leidinys 2012m I pusmetis.
29. Lietuvos radijas. Ryto garsai. Radio laida 2014.02.10
30. Lietuvos Respublikos Tabako kontrolės įstatymas. 1995 m. gruodžio 20 d. Nr. I-1143; 2004
31. Lietuvos sveikatos programa / SAM, 1996. 43p
32. Lietuvos sveikatos programa. Patvirtinta Lietuvos respublikos Seimo 1998 m. liepos 2 d. nutarimu
33. LR Sveikatos apsaugos ministerija, Higienos institutas, Sveikatos informacijos centras. 2008 m. Lietuvos gyventojų sveikatos būklės ir sveikatos priežiūros įstaigų veiklos apžvalga. Vilnius, 2009.

34. LSMU MA VSF. Sveikatos tyrimų institutas, < <http://ismuni.lt/lt/struktura/medicinos-akademija/visuomenes-sveikatos-fakultetas/sveikatos-tyrimu-institutas/naujienos.html>> [žiūrėta 2014-02-22]
35. Mackay J et all. The Tobacco Atlas. Geneva: Second Edition. World Health Organization. 2006
36. Mackay J. ir kiti, Tabacco atlass. Trečiasis leidimas, Atlanta. Amerikos vėžio asociacija, 2009, <http://www.eurekalert.org/pub_releases/2009-08/acs-2eo082509.php> [žiūrėta 2012-11-17]
37. Mikelaitytė R ir kt. Mokslinių tyrimų rezultatų panaudojimas formuojant visuomenės sveikatos politiką. Visuomenės sveikata 2009/3(46) ISSN 1392-2696
38. Mokslinio tyrimo pagrindai edukologijoje, < http://www.asu.lt/nm/failai/MT_pagrindai_edukologijoje/50696.html> [žiūrėta 2013-12-01]
39. Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija. Tabako gaminių direktyva, < http://koalicija.org/index.php?option=com_content&task=view&id=102&Itemid=150> [žiūrėta 2014-02-01]
40. Nacionalinė tabako ir alkoholio kontrolės koalicija. Dėmesio centre tabako gaminių ženklavimas, <<http://koalicija.org/serveris/TabakoGaminiuDirektyva/Tabako%20gaminiu%20zenklinimas%20ir%20pakuotes.pdf>> [žiūrėta 2014-02-15]
41. Pagrindiniai onkologinės pagalbos rezultatai Lietuvoje, Vilnius: VU onkologijos institutas, 2006.
42. Parsons W. Viešoji politik: politikos analizės teorijos ir praktikos įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001- 607p. – ISSN 1392-1673.p.415
43. Petro R. Influence of dose and duration of smoking on lung cancer rates. IARC Sci Publ 2006 ;74:23 – 33
44. Pollay RW, Dewhirst T. The dark side of marketing semingly „Light“ cigarettes: succesful images and failed fact. Tob Control 2008;11 Suppl.1: 118 – 31.
45. Pressman, J. L., Wildavsky, A. Op. cit. P xxIv.
46. Roper S, Parker C. How the mighty have fallen: branded litter. Journal of Marketing Management 2006;22:473 – 487.
47. Sambrook Research International, A review of the science base to support the development of health warnings for tobacco packages, 2009 m. gegužė, p. 147–148.
48. Scheffels J. A difference that makes a difference. Tob Control 2008;17(2):118 – 22.
49. Seimo nario G.Navaičio 2010-03-20 pranešimas, <http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=618&p_k=1&p_d=96665> [žiūrėta 2013-02-11]

50. Statistikos departamento duomenų bazė, <<http://osp.stat.gov.lt/pranesimai-spaudai?articleId=1560221>> [žiūrėta 2013-02-12]
51. Sveikatos apsauga Europos Sąjungoje http://ec.europa.eu/health-eu/my_lifestyle/tobacco/index_lt.htm [žiūrėta 2013-10-18]
52. Tobacco packaging and labeling. Technical guide. By D. Hammond Tobacco labeling and packaging toolkit: a guide to FCTC Article 11, 2009.
53. Tabako gaminių ženklėjimas , <<http://www.tobaccocontrol.org/legislation/country/france/summary>> [žiūrėta 2013-11-28]
54. Tabako gaminių ženklėjimas < <http://www.tobaccolabels.ca/healthwarningsinfo/legislation/>>[žiūrėta 2013-11-28]
55. Tabako gaminių ženklėjimas Australijoje, The international tobacco control policy evaluation project, <http://www.itcproject.org/files/Report_Publications/National_Summary/itcfrance4pagesummaryenglish.pdf> [žiūrėta 2014-01-25]
56. Tabako gaminių ženklėjimas http://global.tobaccofreekids.org/en/solutions/international_issues/warning_labels/ [žiūrėta 2013-11-28]
57. Tabako kontrolės įstatymas http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=266840 [žiūrėta 2013-10-20]
58. Tabako pagrindų konvencija. Oficialus PSO puslapis, < <http://www.who.int/fctc/about/en/>>[žiūrėta 2012-11-02]
59. Tabako poveikis sveikatai ir išpėjimai apie pavojų sveikatai ant cigarečių pakelių. Suaugusiųjų ir suaugusių rūkančiųjų tyrimas: 9 srauto tyrimai. Parengė „Environics Research Group“; 2005
60. Tarptautinė sąjunga prieš tuberkuliozę ir plaučių ligas, Tobacco Packaging and Labelling, techninis žinynas, 2008, p. 8.
61. Telešienė A. Įvadinis kursas į kompiuterizuotą kokybinių duomenų analizę, <http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/NVivo/nvivo.html&course_file=nvivo_II_3_2_2.html> [žiūrėta 2014-01-09]
62. The Campaign for Tobacco-Free Kids is a leading force in the fight to reduce tobacco use. Website <http://global.tobaccofreekids.org/en> [žiūrėta 2014-02-01]
63. The international tobacco control policy evaluation project, <http://www.itcproject.org/files/Report_Publications/National_Summary/itcfrance4pagesummaryenglish.pdf> [žiūrėta 2014-03-01]
64. Tidikis, R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 626. – ISBN 9955-563-26-5
65. Uleckienė S. ir kt. Dažniausi vėžio lokalizacijų rizikos veiksniai. Medicina(Kaunas) 2008 – 44(12).p.18

66. Valstybinė tabako kontrolės programa,
http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=241547 [žiūrėta 2013-12-15]
67. Vardavas I. Ir kt. Kafatos Adolescents perceived effectiveness of the proposed European graphic tobacco warning labels, *European Journal Of Public Health* (2009), 19 tomas, Nr. 2, p. 212–217
68. Veryga. A.ir kt. Tabako kontrolė ir pagalba metantiems rūkyti. Mokomoji knyga. Kaunas, 2008.p 35
69. Vilpišauskas R. Ir Nakrošius V.Ko verta politika?Viešosios politikos vertinimas Lietuvoje.Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Vilnius.Eugrimas.2005 -159p. ISBN 9955-682-20-5
70. Vilpišauskas R.,Nakrošis V. Politikos įgyvendinimas lietuvoje ir europos sąjungos įtaka. Vilnius: Eugrimas 2003m. – 210p. ISBN 9955 – 501 – 456
71. Wakefield M, Morley C, Horan JK. The cigarette pack like an image: new evedence from tobacco industry documents. *Tob Control* 2006;11 Suppl.1:173 – 80.
72. Wakefield MA, Germain D,Durkin SJ. How does increasingly plainer cigarette packaging influence adult smokers. An experimental study. *Tob Control* 2008;17(6):416 - 21.
73. Wakefield MA, Germain D,Durkin SJ. How does increasingly plainer cigarette packaging influence adult smokers. An experimental study. *Tob Control* 2008;17(6):416 - 21.
74. White V. and all. Do graphic health warning labels have an impact on adolescents’ smoking related beliefs and behaviours? *Addiction* Abingdon, 2008.
75. WHO Framework Convention on Tobacco Control. Geneva; 2003 Speech Notes of a Brown and Williamson Employee, < <http://legacy.library.ucsf.edu/tid/knn70f00>> [žiūrėta 2013-04-19]
76. Žukauskas V., LLRI tyrimas: nelegalių cigarečių vartojimas 2010 m. sudaro beveik pusę Lietuvos cigarečių rinkos, < http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=5894 > [žiūrėta 2013-12-11]

ANOTACIJA

Dacytė A. Tabako gaminių ženklavimo politikos analizė/ Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V.Dumbliauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2014. – 68 p.

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota tabako gaminių ženklavimo politika, jos pokyčių svarba ir įtaka tabako vartojimo paplitimo mažinimui. Pirmoje dalyje išskiriama tabako daroma žala sveikatai ir aptariama PSO strategija „Sveikata visiems XXI a.“, Tabako kontrolės pagrindų konvencija bei Tabako gaminių direktyva. Antroje dalyje nagrinėjama tabako gaminių kontrolės ir įgyvendinimo politika Lietuvoje. Šioje dalyje pabrėžiama tabako kontrolės politikos sistema, išskiriant svarbiausias vyriausybės programas ir įstatymus, kontrabandos prevencijos ir akcizų didinimo svarbą šalies ekonomikai bei sveikatos sektoriui. Trečioje dalyje kalbama apie tabako gaminių ženklavimo svarbą, aptariami ženklavimo būdai Lietuvoje ir kitose šalyse, išsakoma gamintojų pozicija. Ketvirtoje dalyje pateikiama kokybinio tyrimo metodika, analizė ir apibendrinimas. Darbas užbaigiamas pateikiant išvadas ir rekomendacijas, kaip būtų galima tobulinti tabako gaminių ženklavimo politiką Lietuvoje.

Pagrindiniai žodžiai: tabako vartojimas, tabako gaminių ženklavimas, tabako gaminių kontrolės politika, kontrabanda.

ANOTATION

Dacytė A. Tobacco labeling policy analysis / Health Policy and Management Master's Thesis. Supervisor: Assoc. Prof. V. Dumbliauskas. Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management, 2014. – 68 p.

Master's thesis analyzed tobacco labeling policy, the importance of its changes and the impact of reducing the prevalence of tobacco use. The first part identifies the tobacco-related harm to health and discusses the WHO strategy "Health for all XXIst century", Framework Convention on Tobacco Control and Tobacco Products Directive. The second part analyzed tobacco control policy implementation in Lithuania. It highlights tobacco control policy framework, highlighting the most important government programs and laws, smuggling prevention and excise increase importance for the national economy and the health sector. The third part presents importance of the labeling of tobacco products, discusses methods of labeling in Lithuania and other countries, conveys producers' position. The fourth part is based on analysis and generalization. The thesis is completed by the findings and recommendations on how to improve the labeling of tobacco policy in Lithuania.

Key words: tobacco, labeling, tobacco products and tobacco - control policies, smuggling.

SANTRAUKA

Dacytė A. Tabako gaminių ženklavimo politikos analizė/ Sveikatos politikos ir vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V.Dumbliauskas. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2014. – 68 p.

Magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, kadangi rūkymo paplitimas ir jo sukeliama žala sveikatai yra viena rimčiausių problemų visame pasaulyje. Įvairiomis visuomenės sveikatos prevencinėmis, kompleksinėmis ir tabako gaminių kontrolės priemonėmis siekiama mažinti tabako vartojimo apimtį. Tabako gaminių ženklavimo politikos griežtinimu siekiama, kad pakelis prarastų rinkodarinę vertę ir visuomenė būtų kuo plačiau informuojama apie tabako sukeltą žalą, siekiant sumažinti rūkančiųjų apimtį jaunimo tarpe. Darbe iškeliamas tyrimo problema – ar tabako gaminių ženklavimo politika padeda mažinti vartojimo paplitimą?

Tyrimo objektas – tabako gaminių ženklavimo politikos įvertinimas.

Tyrimo tikslas - išanalizuoti tabako gaminių ženklavimo politikos įgyvendinimą Lietuvoje ir kitose šalyse.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti tabako vartojimo paplitimą ir kontrolės politiką, atsižvelgiant į priimtus tarptautinius politinius sprendimus.
2. Įvertinti tabako kontrolės politiką ir įgyvendinimą Lietuvoje.
3. Išnagrinėti tabako gaminių ženklavimo politiką, remiantis tarptautine šalių patirtimi.
4. Išanalizuoti ekspertų pateiktą nuomonę tabako gaminių ženklavimo politikos įgyvendinimo Lietuvoje tema.

Tyrimo metodika: Mokslinė literatūros analizė, tabako gaminių ženklavimo reglamentuojančių dokumentų analizė, statistinė duomenų analizė, loginis – analitinis metodas, sisteminė analizė, interviu metodas.

Darbe pateikiamos išvados, jog nors ir yra įrodyta tabako daroma žala sveikatai, pasaulyje rūkančiųjų apimtys vis dar didelės. Tyrimais įrodyta, jog vaizdinis tabako gaminių ženklavimas yra viena iš pasiteisinančių priemonių, mažinančių tabako vartojimo paplitimą, ypač jaunimo tarpe. Tarptautinės sutartys ir deklaracijos skatina šalis griežtinti pakuočių ženklavimą, kad būtų sumažintas tabako gaminių vartojimo paplitimas, tačiau vis dar yra šalių, kur įspėjimai apie žalą sveikatai išlieka primityvūs. Lietuvoje tabako kontrolės įstatymas griežtai nustatė ženklavimo apribojimus, bet yra reglamentuojamas tik grafinis ženklavimo būdas, kuris yra pripažintas, kaip mažai efektyvus būdas, mažinantis tabako gaminių vartojimo paplitimą. Naujai ES Parlamento patvirtinta Tabako gaminių direktyva griežtina pakuočių ženklavimą, taip įpareigodama bendrijos nares perkelti nutarimus į nacionalinę teisę. Reikia paminėti, jog vis daugiau šalių seka vaizdinio

pakuotės ženklavimo ir standartizuotos pakuotės įteisinimo linkme. Tokiu būdu tabako gaminių ženklavimo politika Lietuvoje žengs ryžtingesnę žingsnį naujų pakuočių reglamentavimo link. Dauguma ekspertų pritarė tabako gaminių ženklavimo politikos tobulinimui ir pakuočių ženklavimo pakeitimams. Analizė parodė, jog tabako gaminių ženklavimo pokyčius lemia kryptinga valdžios veikla, nepaisant gamintojų bandymų stabdyti procesą.

SUMMARY

Dacytė A. Tobacco labeling policies analysis / Health Policy and Management Master's Thesis. Supervisor: Assoc. Prof. V. Dumbliauskas. Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management, 2014. – 68 p.

Master's thesis topic is relevant, because the prevalence of smoking and the health risks are serious problems all over the world. Various public health prevention systems, complex tobacco control measures aim to reduce the extent of tobacco consumption. Tobacco labeling policy seeks to lessen the marketing value of the package and to send the message to the public, that the use of tobacco results in a huge damage for the health of every human. This information is vital in order to reduce the volume of smoking among young people. The problem of this study: does tobacco product labeling policy help to reduce the prevalence of tobacco products?

The object of analysis –the evaluation of tobacco labeling policy.

The aim of the study - to analyze the tobacco labeling policies in Lithuania and other countries.

Tasks of the study :

1. To analyze prevalence of tobacco products and international tobacco control policies
2. To evaluate tobacco control policies and implementation in Lithuania.
3. To analyze the tobacco labeling policy, based on international experience of other countries.
4. To examine the expert opinion, regarding tobacco labeling policy in Lithuania.

Methodology: The analysis of scientific literature; the analysis of documents, regarding tobacco labeling; the analysis of statistical data; logical - analytical method; systematic analysis and interviews.

The study presents the findings that while there is an evidence of tobacco harm to the health of smokers, the total amount of smokers in the world is still high. Studies have shown that visual marking of tobacco products is one of the successful measures to reduce the prevalence of tobacco use, especially among young people. International treaties and declarations encourage countries to tighten restrictions on cigarette package labeling in order to reduce the prevalence of tobacco use, but there are still countries where these measures remain primitive. Lithuania Tobacco Control Act imposed limits on the labeling, but only graphic labeling is being regulated, and this method is not recognized as an efficient way to significantly reduce the prevalence of tobacco use. EU parliament newly approved Tobacco Products Directive, which tightens package labeling and requires the members of the EU to move resolutions into national law. It should be noted that more and more countries are approving the laws that legitimize graphical package labeling and standardize the

package. In this way the tobacco labeling policy in Lithuania will take a greater step towards a new packaging regulation. Most experts agreed that it is needed to improve tobacco labeling policy and to initiate changes of package labeling. Analysis showed that the changes in the labeling of tobacco products are determined by the government action, despite the attempts by the producers to stop this proces.

PRIEDAI

Interviu klausimai

Klausimynas ekspertams buvo sudarytas darbo autorės.

1. Kaip vertinate tabako gaminių ženklavimo politiką Lietuvoje?
2. Kaip vertinate 2014-02-26 Europos parlamento persvarstytą ES tabako gaminių direktyvą, kuria sugriežtinamos tabako gaminių gamybos ir pateikimo ES taisyklės?
3. Kaip vertinate visuomenės pasirengimą, tabako gaminiu ženklavimo pasikeitimui?
4. Kaip vertinate ant tabako gaminių esančius perspėjančius užrašus?
5. Ar Jūsų manymu užrašai yra veiksmingi?
6. Ar manote, jog vaizdinis ženklavimo būdas būtų efektyvesnis?
- † 7. Kaip manote ar vaizdinis ženklavimo būdas paskatintų rūkančiuosius atsisakyti rūkymo?
8. Nuo 2012m liepos 1d. Australijoje įvesta standartizuota pakuotė. Ar manote, jog Lietuva turėtų pasekti Australijos pavyzdžiu?
9. Ar jūsų manymu toks įpakavimas būtų veiksminga tabako vartojimo kontrolės priemonė?
10. Ar kainų kėlimas yra veiksminga tabako gaminių vartojimo mažinimo priemonė? Kaip manote ar tabako gaminių kaina Lietuvoje yra per maža ar per didelė?